

RAPPORT IMPACTANALYSE WERELDERFGOEDCENTRUM WADDENZEE

15 JANUARI 2021

Contactpersoon

JEROEN KLOOSTER
SOPHIE PLANTINGA

T 06 27060271

Arcadis Nederland B.V.
Postbus 220
3800 AE Amersfoort
Nederland

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING EN CONCLUSIES	5
1 INLEIDING	10
1.1 Aanleiding	10
1.2 Leeswijzer	11
2 AANPAK	12
2.1 Beoordelingskader	12
2.2 Gebruikte informatie	13
3 ALTERNATIEVEN	14
3.1 Referentiealternatief	14
3.2 Projectalternatief: Werelderfgoedcentrum Waddenzee	14
3.3 Projectalternatief: Verhuizing Zeehondencentrum naar Lauwersoog	17
4 RESULTATEN	19
4.1 Toets op NPG-randvoorwaarden	21
4.1.1 Participatie	21
4.1.2 Integraliteit	22
4.1.3 Proportionaliteit	23
4.1.4 Samenhang	23
4.1.5 Toekomstbestendigheid	24
4.1.6 Cofinanciering	25
4.2 Toets op NPG-ambities	26
4.2.1 Economie	26
4.2.1.1 Bruto toegevoegde waarde (omzet)	27
4.2.1.2 Aantal banen	29
4.2.1.3 Toekomstbestendige bedrijvigheid / Nieuwe vestigingen	30
4.2.1.4 Aantal overnachtingen	31
4.2.2 Natuur en klimaat	31
4.2.2.1 Ecosysteem-kwaliteit (areaal) landnatuur provincies	32
4.2.2.2 Vindbaarheid van het Hogeland online	33
4.2.2.3 Beleef het Groninger Landschap	34

4.2.3	Leefbaarheid	34
4.2.3.1	Tevredenheid met woonomgeving	36
4.2.3.2	Kwaliteit van de fysieke leefomgeving / Het Hogeland als fijne leefomgeving	36
4.2.3.3	Gezondheid voor iedereen	37
4.2.3.4	Bereikbaarheid	37
4.2.4	Werken en leren	38
4.2.4.1	Opleidingsniveau beroepsbevolking	39
4.2.4.2	Werkloosheid	39
4.2.4.3	Van onderwijs naar kennis en vakmanschap	40
5	CONCLUSIES	41
	BIJLAGE A - OVERZICHT INTERVIEWS	43
	BIJLAGE B - INTERVIEW STRUCTUUR	44
	BIJLAGE C - NADERE TOELICHTING ONDERDELEN BEOORDELINGSKADER	45
	BIJLAGE D - OVERZICHT SCHRIFTELIJKE BRONNEN	48
	BIJLAGE E - PLATTEGROND WEC (ALTERNATIEF WEC)	49

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Wat is het WEC?

De Waddenzee is het enige natuurlijke werelderfgoed binnen onze landsgrenzen. Met de realisatie van een WEC in Lauwersoog wil de Stichting Werelderfgoedcentrum Waddenzee een plek creëren die het belang van het Werelderfgoed Waddenzee toont en het Waddengebied beleefbaar maakt. Het beleefcentrum over de Wadden faciliteert verschillende functies (werken, leren en recreëren) onder één dak. Met de waardering voor het Waddenlandschap als leidend thema, beoogt het WEC een trekker te zijn voor toeristen, dagrecreanten en studenten en een bijdrage te leveren aan de regionale economie, arbeidsmarkt, onderwijs en wetenschap, leefbaarheid en trots van de regio en de provincie Groningen.

Beoordeling impact WEC

Arcadis heeft in opdracht van Stichting Werelderfgoedcentrum een studie uitgevoerd naar de maatschappelijke en sociaaleconomische impact van de realisatie van het WEC in Lauwersoog. Gelet op de doelstelling en beoogde locatie van het WEC is als beoordelingskader voor deze impactstudie gekozen om aan te sluiten bij het Nationaal Programma Groningen (NPG). Hierbij is een toets uitgevoerd hoe het WEC aansluit op de ambities en randvoorwaarden van NPG.

In deze impactanalyse vergelijken we twee projectalternatieven met een referentiealternatief:

- Het referentiealternatief is de huidige situatie, waarbij het Zeehondencentrum Pieterburen gevestigd blijft in Pieterburen.
- In projectalternatief 1 ('WEC') wordt het WEC met alle beoogde functies gevestigd in Lauwersoog. Het WEC zet daarbij in op een veldstation, de functie als baken voor de duurzame haven Lauwersoog, als aanjager van Waddenrecreatie en als thuishaven voor de Waddengemeenschap. Ook het zeehondencentrum verhuist naar het WEC.
- In projectalternatief 2 ('Verhuizing') verhuist het zeehondencentrum naar Lauwersoog naar een nieuw, maar aanzienlijk kleiner gebouw dan in projectalternatief 1. De onderdelen van projectalternatief 1 die gericht zijn op integraliteit alsmede de non-profit activiteiten vervallen.

Bijdrage aan de NPG-ambities

Het WEC draagt integraal bij aan alle ambities van het NPG: Economie, Natuur en klimaat, Leefbaarheid en Werken en leren. De kracht van het WEC alternatief zit in de integraliteit van het concept. De verschillende functies van het WEC alternatief en initiatieven uit de regio versterken elkaar.

Economie

Het WEC kan als recreatieve en toeristische voorziening een katalysator zijn voor het aantrekken van meer toerisme in de regio en vervolgens als katalysator fungeren voor de lokale en regionale economie. Hierbij is het uiteraard van belang dat er goed wordt samengewerkt met de lokale ondernemers en dat het WEC jaarrond interessant is voor de bezoeker. Het WEC alternatief biedt hiervoor de meeste kansen. Daarnaast is het van belang dat het WEC past in het bredere verhaal van de Wadden, passend in een keten van aanbod voor toeristen in Noord-Nederland. Dit geldt in beginsel voor beide alternatieven. Echter het WEC alternatief zal een grotere omzet genereren dankzij het bredere en hoogwaardiger aanbod aan voorzieningen. Zo wordt er niet alleen een grotere bezoekersstroom aangetrokken, maar zijn er ook meer functies die inkomsten genereren. Daarmee leidt het WEC alternatief ook tot meer extra banen in de regio.

Natuur en klimaat

De komst van het WEC biedt kansen voor de ontwikkeling van natuur en klimaat, met name via bewustwording van en educatie over natuur en klimaat. Dit geldt vooral voor het WEC alternatief, waarin mogelijkheden zijn om het bredere verhaal rondom natuurbehoud en -beheer te vertellen aan de bezoeker aan de hand van verschillende thema's. De onderzoeksagenda, de educatieve en belevingsonderdelen van het WEC alternatief hebben een veel bredere focus (Waddengebied) dan in het Verhuis alternatief (zeehond).

Leefbaarheid

Toerisme is de katalysator voor het behoud van voorzieningen en daarmee de leefbaarheid in de regio. Het WEC alternatief draagt bij aan het vergroten van de naamsbekendheid van Het Hogeland door het neerzetten van een iconisch gebouw en door de horeca die gericht is op streekproducten uit de regio Noord-Nederland en de Wadden. Deze effecten zijn veel sterker in het WEC alternatief in vergelijking met het Verhuis alternatief. Door de vestiging van het WEC als landmark met het verhaal van de Wadden, kan het WEC ook bijdragen aan het gevoel van trots van bewoners uit de regio. Dit kan een positieve impact hebben op hoe leefbaarheid ervaren wordt door bewoners. De locatie waar het WEC wordt gebouwd is de haven van Lauwersoog. De haven zelf heeft een duidelijke ambitie om de meest duurzame en gastvrije Waddenhaven te worden. Het WEC als bestemming voor kwaliteitstoerisme én thuisbasis voor de Waddengemeenschap van onderzoekers en ondernemers sluit hier veel beter bij aan dan het Verhuizing alternatief.

Werken en leren

In de regio Noord-Groningen, resp. Lauwersoog, is er geen andere voorziening die op eenzelfde wijze toerisme, beleving en educatie combineert zoals beoogd in het WEC. Het WEC is daarmee een aanvulling op de al bestaande werkgerelateerde en educatieve voorzieningen in de regio. Dit geldt vooral voor het WEC alternatief, omdat het absolute aantal extra mogelijkheden in relatie tot werken en leren aanmerkelijk groter is dan in het Verhuizing alternatief vanwege de omvang van de horeca en de onderzoeksthema's. Het uitbreiden van de onderzoeksthema's en het realiseren van ruimte voor een uitgebreide Experience biedt koppelkansen met partijen als Rijkswaterstaat en opleidingsinstituten zoals Rijksuniversiteit Groningen. Deze partijen hebben in het Verhuizing alternatief weinig interesse in samenwerking met het WEC gezien de beperkte kansen op het gebied van onderzoek.

NPG-randvoorwaarden

Het WEC alternatief voldoet aan alle zes randvoorwaarden zoals gesteld door het NPG. Het Verhuizing alternatief voldoet niet of in mindere mate aan deze randvoorwaarden. De reden hiervan is dat in het Verhuizing alternatief vooral sprake is van een herverdeling binnen de regio en er geen netto toegevoegde waarde plaats vindt.

De grootste verschillen tussen de alternatieven zitten in participatie en integraliteit. In het WEC alternatief kan het WEC met al haar functies verschillende initiatieven, (lokale) ondernemers, bezoekers en thema's met elkaar verbinden door verschillende organisaties ook gebruik te laten maken van de ruimten binnen en buiten het gebouw. De verschillende functies stimuleren bezoekers om het Waddengebied te ontdekken, waarbij meer mogelijkheden ontstaan om de bezoeker het Waddengebied te laten beleven. Daarnaast biedt het WEC alternatief ook meer afwisseling jaarrond waarbij meer te zien en te beleven is zodat bezoekers vaker en langer naar de regio komen. Hiermee is ook de toekomstbestendigheid van het WEC alternatief groter dan van het Verhuizing alternatief.

Aanbevelingen

Op basis van de uitgevoerde impactanalyse kan geconcludeerd worden dat het WEC alternatief tot de grootste positieve sociaalmaatschappelijke en economische impact leidt voor de regio en daarmee de voorkeur geniet boven het Verhuizing alternatief. Voor het bestendigen van de voorziene brede sociaal-maatschappelijke en economische positieve impact op de regio, is het wel cruciaal dat lokale ondernemers, initiatieven en partijen blijven meedenken, structureel verbonden worden en profiteren van het WEC.

Een samenvatting van de belangrijkste verschillen tussen het WEC alternatief en het Verhuizing alternatief per randvoorwaarde en ambitie, is in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 1 Samenvatting van de belangrijkste verschillen tussen het WEC en Verhuizing alternatief

	Alternatief WEC	Alternatief Verhuizing
Toets NPG Randvoorwaarden		
Participatie	<ul style="list-style-type: none"> • Veel mogelijkheden; kracht in de verbinding van functies en partijen. • Verschillende partijen in de regio hebben interesse getoond. • Het havenbedrijfsleven heeft meegedacht over de vorm en inhoud van het WEC, deze wordt gedragen door de Duurzame havencoalitie Lauwersoog. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geen tot nauwelijks mogelijkheden. • Het beschikt niet over de functies die benodigd zijn om voor verbinding tussen partijen te zorgen. • De verwachting is dat partijen zich niet, of in veel mindere mate, willen verbinden aan het WEC.
Integraliteit	<ul style="list-style-type: none"> • De verschillende functies van het WEC en initiatieven uit de regio versterken elkaar. • Verhoogde toekomstbestendigheid. • Het WEC is hiermee in staat om ook op langere termijn een aantrekkelijke locatie te zijn. • Het WEC als interessante partner die innovatie en denkkraft kan blijven bieden en de lokale omgeving op korte en langere termijn educatie, werkgelegenheid en inspiratie kan bieden. • Het WEC draagt integraal bij aan alle ambities van het NPG: Economie, Natuur en klimaat, Leefbaarheid en Werken en leren. 	<ul style="list-style-type: none"> • Er is niet of in veel mindere mate sprake van integraliteit.
Proportionaliteit	<ul style="list-style-type: none"> • Er zijn in Groningen, naast het Forum, momenteel geen <i>land marks</i>, unieke plekken, te vinden. Het WEC kan zo'n plek worden door het vertellen van een uniek verhaal van het Waddengebied. • De bijdrage die aan NPG wordt gevraagd t.b.v. de realisatie van de investeringen komt neer op eenmalig circa 1,50 euro per bezoeker. 	<ul style="list-style-type: none"> • Door het wegvallen en/of afschalen van functies kan het WEC in het alternatief <i>Verhuizing</i> niet als katalysator en verbinder fungeren. De regionale impact van het alternatief <i>Verhuizing</i> van de investering is zeer beperkt in vergelijking tot het alternatief <i>WEC</i>. Het is de vraag of het alternatief <i>Verhuizing</i> überhaupt levensvatbaar is.
Samenhang	<ul style="list-style-type: none"> • Nadrukkelijk raakvlakken met andere projecten die binnen de gemeente en/of de provincie worden uitgevoerd. • Initiatieven worden zoveel mogelijk in samenhang met elkaar uitgevoerd, zodat zij elkaar versterken en koppelkansen benut worden. • Het WEC sluit aan op de bestuurlijke Agenda voor het Waddengebied 2050. • Het WEC zorgt voor versterking van de trilaterale samenwerking met Duitsland en Denemarken (Partnerschap Werelderfgoed). 	<ul style="list-style-type: none"> • Het WEC is met name een bezoekers- en onderzoekscentrum gericht op zeehonden(zorg). • Dit betekent dat er minder koppelkansen met andere projecten in de regio zijn.
Toekomstbestendigheid	<ul style="list-style-type: none"> • Langdurige partnerschappen en samenwerkingen met meerdere partijen, waaronder Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer, IVN en NDC-mediagroep. Deze langdurige samenwerkingen versterken de toekomstbestendigheid van het WEC. • Het WEC is ingebed in het bedrijfsleven in de haven en onderdeel van de 	<ul style="list-style-type: none"> • Minder aantrekkelijk voor (langdurige) samenwerking. • Ondanks dat het zeehondencentrum voor een bezoekersstroom zorgt, is de levensvatbaarheid resp. de exploitatiebaarheid twijfelachtig.

toekomstvisie van de Duurzame havencoalitie Lauwersoog

- Het zeehondencentrum in Pieterburen zorgt voor een stabiele bezoekersstroom.
- Vanuit financieel oogpunt: het WEC kan financieel jaarlijks rondkomen.
- Marketing speelt een belangrijke rol. Het WEC heeft diverse partijen aangehaakt, die op het gebied van marketing een bijdrage kunnen leveren (NDC-mediagroep, Marketing Groningen, Visit Wadden/Merk Fryslân, NBTC).

Cofinanciering

- Er zijn mogelijkheden voor cofinanciering bij meerdere partijen, waaronder belanghebbenden, (private) fondsen, natuurorganisaties, haven-gerelateerd bedrijfsleven, kennishouders en bedrijven die willen bijdragen aan de bouw en inrichting.
- De bijdragen van diverse partijen zorgt voor een in beginsel sluitende investeringsbegroting. Daarnaast zijn alternatieve maatregelen voorzien in het geval van een eventueel wegvallen van een of meerdere financieringsbronnen.
- Cofinanciers zijn niet of veel minder geïnteresseerd in het alternatief *Verhuizing*, aangezien de scope en reikwijdte van het WEC veel beperkter is.
- Het is daarmee de vraag of zelfs de beperktere investeringsbegroting van het alternatief *Verhuizing* dekkend kan worden.

Toets op NPG-ambities

Economie

- Het WEC kan als recreatieve en toeristische voorziening een katalysator zijn voor het aantrekken van meer toerisme in de regio en daarmee een impuls geven voor de lokale en regionale economie. Het WEC kan leiden tot circa 118.000 bezoekers en daar bovenop 12.000-36.000 niet betalende bezoekers.
- Bruto toegevoegde waarde is relatief groot.
- Additionele banen op MBO- en HBO-niveau.
- Stijging toekomstbestendigheid van bedrijven in de regio door o.a. verwachte additionele bestedingen door toename van bezoekers aan de regio.
- De haven beschouwt het WEC als sturend voor het vestigingsklimaat voor duurzaam ondernemen.
- Het WEC leidt tot een kleine toename aan bezoekers in de regio, maar is niet de katalysator voor de toeristische sector en de lokale en regionale economie als bij het alternatief *WEC*.
- Een lagere bruto toegevoegde waarde door minder bezoekers en een lagere entreprijs dan bij het alternatief *WEC*.
- Een kleine toename in bestedingen in de regio door toename van bezoekers.

Natuur en klimaat

- Voor het gehele Waddengebied kan het WEC fungeren als belangrijke schakel om het verhaal van de Wadden, ook in relatie tot natuur en klimaat, te vertellen.
- Een bijdrage aan de bewustwording van educatie over natuur en klimaat, door middel van educatie, beleving en lezingen rondom natuurbehoud en klimaatverandering.
- In het WEC is een onderzoeksfaciliteit (veldstation) gehuisvest gewijd aan natuuronderzoek, o.a. visstanden en ontwikkelen van technieken voor een duurzame visserijhaven-economie.
- Minder ruimte voor de Experience en geen wetlab, waardoor een groot deel van de onderwerpen op de onderzoeksagenda komen te vervallen.
- Het creëren van bewustwording onder bezoekers gaat met name over de zeehond en de huidige onderwerpen van onderzoek in het zeehondencentrum Pieterburen.
- Het verhaal van het Waddengebied kan minder uitgebreid verteld worden.
- Minder ruimte voor koppelkansen met partners omtrent onderzoek en natuurbeheer.

	<ul style="list-style-type: none"> • Unieke locatie voor zakelijke congressen i.c.m. beleving van het Waddengebied. 	
Leefbaarheid	<ul style="list-style-type: none"> • Toerisme kan de katalysator zijn voor het behoud van voorzieningen in de regio. • Met de komst van een iconisch centrum kan de bekendheid van de Ommelanden gepromoot worden. • Door het verhaal van de Wadden met het WEC te vertellen, kan het WEC ook bijdragen aan het gevoel van trots van bewoners uit de regio. Dit kan een positieve impact hebben op hoe leefbaarheid ervaren wordt door bewoners. • Positief effect op bereikbaarheid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Het toerisme verschuift van Pieterburen naar Lauwersoog. Hierdoor neemt de kwaliteit van de fysieke leefomgeving in Pieterburen iets af, terwijl het in Lauwersoog iets toeneemt. • Voor de leefbaarheid in Lauwersoog is er gemiddeld weinig effect.
Werken en Leren	<ul style="list-style-type: none"> • De verwachte toename in toerisme door het WEC biedt extra arbeidsplaatsen in de regio en mogelijkheden voor werken en leren. • In het WEC en de horeca komen voornamelijk MBO2/3 banen beschikbaar. • In het onderzoekscentrum komen voornamelijk HBO+ plekken beschikbaar. • Het effect van het WEC op werkloosheid in de regio is niet direct in te schatten en nader onderzoek moet dit uitwijzen. De verwachting is dat het indirecte effect op de langere termijn gematigd positief zal zijn. • Het WEC leidt tot 10.000-15.000 educatieve bezoeken per jaar, o.a. via het interactief veldstation waarbij meegekeken kan worden naar onderzoek. 	<ul style="list-style-type: none"> • In het WEC en de horeca komen minder nieuwe banen van MBO2/3-niveau. Er komen geen extra onderzoeksplaatsen • Er is minder ruimte voor educatieve bezoeken dan bij het alternatief WEC.

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

In 2017 is de Stichting Werelderfgoedcentrum Waddenzee opgericht. Deze stichting treedt op als vertegenwoordiger van een consortium van partijen die gezamenlijk een Werelderfgoedcentrum Waddenzee (WEC) willen realiseren. Het initiatief is primair tot stand gekomen vanuit een samenwerking tussen de Provincie Groningen, de Gemeente Het Hogeland, Staatsbosbeheer, het Zeehondencentrum Pieterburen en de Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog.

De Waddenzee is het enige natuurlijke werelderfgoed binnen onze landsgrenzen. Met de realisatie van een WEC in Lauwersoog wil de Stichting Werelderfgoedcentrum Waddenzee een bestemming creëren die het belang van het Werelderfgoed Waddenzee toont en het Waddengebied beleefbaar maakt. Het beleefcentrum over de Wadden faciliteert verschillende functies onder één dak. Met de waardering voor het Waddenlandschap als leidend thema, beoogt het WEC een trekker te zijn voor toeristen en dagrecreanten en studenten *en* een bijdrage te leveren aan de regionale economie, arbeidsmarkt, onderwijs en wetenschap, leefbaarheid en trots van de regio en de provincie Groningen.

Figuur 1 - Schetsontwerp van het WEC. Bron: projectplan WEC (2020)

Arcadis heeft in opdracht van Stichting Werelderfgoedcentrum een studie uitgevoerd naar de maatschappelijke en sociaaleconomische impact van de realisatie het WEC in Lauwersoog. Dit rapport is de neerslag van deze studie.

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 is de aanpak van het onderzoek op hoofdlijnen weergegeven. Hoofdstuk 3 beschrijft het referentiealternatief (voortzetting van de huidige situatie), het alternatief *WEC* (situatie waarin de integraliteit van het centrum als duurzame thuishaven voor de waddengemeenschap en aanjager van de waddenrecreatie volledig tot zijn recht komt door het brede aanbod) en het alternatief *Verhuizing* (situatie waarin alleen de commerciële functies aangeboden kunnen worden en het zeehondencentrum verhuist naar Lauwersoog). In hoofdstuk 4 bevat de analyse van de effecten van de twee projectalternatieven ten opzichte van het referentiealternatief. De conclusie van de impactanalyse is in hoofdstuk 5 beschreven.

Tot slot zijn de volgende bijlagen in de rapportage opgenomen:

- A) het overzicht van de afgenomen interviews
- B) de interview structuur
- C) een nadere toelichting op de verschillende onderdelen van het beoordelingskader
- D) een overzicht van de gehanteerde schriftelijke bronnen
- E) een plattegrond van WEC (in alternatief *WEC*) met de verschillende functies

2 AANPAK

2.1 Beoordelingskader

Gelet op de doelstelling en beoogde locatie van het WEC is als beoordelingskader voor deze impactstudie gekozen om aan te sluiten bij het Nationaal Programma Groningen (NPG).

Met het Nationaal Programma Groningen (NPG) willen het Rijk en de regio verder bouwen aan de toekomst van Groningen en Nederland. Het NPG beoogt de brede welvaart te verhogen en het imago van de provincie, zowel binnen als buiten de provincie, te verbeteren. Het vergroten van de brede welvaart moet niet alleen merkbaar zijn voor de inwoners, maar er ook aan bijdragen dat Groningen een aantrekkelijke toeristische bestemming, vestigingslocatie en woonplaats is. Vanuit het NPG worden verschillende programma's uitgevoerd, waaronder Lokale programma's. Als onderdeel hiervan heeft Gemeente Het Hogeland haar eigen Lokaal Programmaplan opgesteld om op lokaal niveau een inhoudelijke plus te realiseren.

Ten eerste wordt een toets uitgevoerd op de *randvoorwaarden* van NPG bij de beoordeling van verzoeken tot cofinanciering:

1. Participatie: de kwaliteit van de participatie en de concrete waarde die het WEC heeft voor Groningers.
2. Integraliteit: de mate waarin het WEC integraal bijdraagt aan alle ambities van NPG
3. Proportionaliteit: de mate waarin de gevraagde bijdrage zich verhoudt tot de beoogde resultaten en effecten.
4. Samenhang: het WEC moet bijdragen aan de brede welvaart. De verschillende onderdelen moeten daarbij zoveel mogelijk met elkaar verbonden zijn en in samenhang worden uitgevoerd.
5. Toekomstbestendigheid: het WEC moet bijdragen aan het toekomstperspectief van de inwoners, een doorlopend (lange termijn) effect hebben en zoveel mogelijk zelfstandig kunnen voortbestaan na afloop van de financiering uit het NPG.
6. Cofinanciering: welke partijen leveren een bijdrage? Daarbij is het streven om het hefboomeffect zo groot mogelijk te laten zijn.

Vervolgens zijn de vier ambities en bijbehorende indicatoren van het NPG (Economie, Natuur en klimaat, Leefbaarheid en Werken en leren) als raamwerk gebruikt voor het beoordelingskader, waarbij tevens de programmalijnen van gemeente Het Hogeland zijn ingevlochten. Ieder van deze onderdelen van het beoordelingskader wordt in Bijlage C nader toegelicht. Wel zijn, waar nodig, enkele aanpassingen gemaakt om zo specifiek mogelijk voor WEC een indicator(waarde) te kunnen bepalen.

In tabel 1 is inzichtelijk gemaakt welke indicatoren in de analyse zijn betrokken en hoe deze verbonden zijn aan de vier ambities.

Tabel 2 Beoordelingskader

Ambitie	Indicator	Herkomst
Economie	Bruto toegevoegde waarde (omzet)	BWI
	Aantal banen	BWI
	Nieuwe vestigingen / Toekomstbestendige bedrijvigheid	BWI / Programmalijn Het Hogeland
	Aantal overnachtingen	BWI
Natuur en klimaat	Ecosysteem-kwaliteit (areaal) landnatuur provincies	BWI
	Vindbaarheid van Het Hogeland online	Programmalijn Het Hogeland
	Beleef het Groninger Landschap	Programmalijn Het Hogeland
Leefbaarheid	Tevredenheid met woonomgeving	BWI
	Kwaliteit van de fysieke leefomgeving / Het Hogeland als fijne leefomgeving	BWI / Programmalijn Het Hogeland / Imagomonitor voor Groningen
	Gezondheid voor iedereen	Programmalijn Het Hogeland
	Bereikbaarheid	Programmalijn Het Hogeland
Werken en leren	Opleidingsniveau beroepsbevolking	BWI
	Werkloosheid (aantal uitkeringen participatiewet en WW)	BWI
	Van onderwijs naar kennis en vakmanschap	Programmalijn Het Hogeland

2.2 Gebruikte informatie

Om de effecten in relatie tot de vier ambities te kunnen analyseren, is er gebruik gemaakt van diepte-interviews met relevante partijen en bureaustudie.

Om een goed beeld te kunnen vormen over de effecten van WEC mede in relatie tot stakeholders en initiatieven in de omgeving, is gesproken met verschillende partijen. Daarbij gaat het om:

- Partners, die direct betrokken zijn bij het WEC (bijvoorbeeld voor horeca en educatie);
- Gebiedsstakeholders, partijen die indirect betrokken zijn bij of beïnvloed worden door het WEC (bijvoorbeeld ondernemers in de haven en regio Lauwersoog).
- Experts, die een goed beeld hebben van de regio en/of specifieke sectoren.

De volledige interviewlijst staat beschreven in Bijlage A. Met de geïnterviewde partijen zijn digitale interviews gehouden, via MS Teams. Het generieke interviewformat is opgenomen in Bijlage B, waarbij de gestelde vragen bij ieder interview op maat zijn gesneden. In Bijlage D is een overzicht opgenomen van de gebruikte schriftelijke informatie.

3 ALTERNATIEVEN

In deze impactanalyse vergelijken we de projectalternatieven (vestiging van het WEC met verschillende functies in Lauwersoog), met een referentiealternatief (het huidige zeehondencentrum in Pieterburen). In dit hoofdstuk beschrijven we de verschillende alternatieven.

3.1 Referentiealternatief

Het referentiealternatief is gebaseerd op de huidige situatie, waarbij het Zeehondencentrum Pieterburen gevestigd is en blijft in Pieterburen. Het Zeehondencentrum dient als bezoekerscentrum en zeehondenzorg- en onderzoekscentrum en bestaat uit verschillende onderdelen. Deze worden in onderstaande alinea's toegelicht.

Zeehondencentrum

Het Zeehondencentrum Pieterburen positioneert zich als een van de belangrijke partijen in Nederland op het gebied van de Waddenzee – met de zeehond als grootste bewoner en indicator voor de gezondheid van het ecosysteem. De afgelopen jaren heeft Zeehondencentrum Pieterburen haar missie aangepast: van een “zeehondenopvang”, primair gericht op de zeehond als (toen) bedreigd dier, naar een centrum voor “wetenschappelijk onderbouwde zeehondenzorg”. Het Zeehondencentrum heeft een agenda voor wetenschappelijke samenwerking opgesteld (dr. Byron Martina) en werkt in de komende jaren op basis hiervan samen met universiteiten en onderzoekscentra in binnen- en buitenland.

Onderzoek en hoger onderwijsfaciliteiten

In het Zeehondencentrum wordt onderzoek gedaan naar de gezondheid van zeehonden en op het gebied van bacteriologie en virologie. Het doel is om de “kleine” onderwaterwereld van bacteriën en virussen aan het licht te brengen.

Expo en waddentuin

In het huidige Zeehondencentrum is een kleine expositie ingericht. Hier kan men bijvoorbeeld door middel van virtual reality kennis maken met de leefomgeving van de zeehond. In de waddentuin kunnen kinderen spelenderwijs de wilde planten en bloemen in het Waddengebied ontdekken.

Campus

Pieterburen biedt op dit moment 20 slaapplekken voor studenten en werkenden die aan Pieterburen verbonden zijn, dan wel via stage, dan wel via onderzoek.

3.2 Projectalternatief: Werelderfgoedcentrum Waddenzee

In het projectalternatief *Werelderfgoedcentrum Waddenzee* (hierna: alternatief WEC) wordt het WEC met *alle* beoogde functies gevestigd in Lauwersoog. Het WEC zet in het projectalternatief WEC in op een veldstation, de functie als baken voor de duurzame haven Lauwersoog, als aanjager van Waddenrecreatie en als thuishaven voor de Waddengemeenschap. Het zeehondencentrum verhuist naar het WEC. In meer detail zijn de verschillende functies onderstaand weergegeven. De plattegrond in Bijlage E toont de locatie van de verschillende functies in het beoogde gebouw. Tevens biedt de plattegrond inzicht in welke ruimtes en functies toegankelijk zijn voor de betalende en de niet-betalende bezoeker.

Onderzoek en hoger onderwijs faciliteiten / veldstation

Een veldstation is een plek voor natuuronderzoek. Onderzoekers zoals biologen en ecologen kunnen in dit veldstation onderzoek doen, waarbij ze dieren observeren, metingen doen, monsters nemen et cetera.

In het WEC is een groot ‘wetlab’, twee aangrenzende klaslokalen, een bacteriologisch lab, een necroscopieruimte, röntgeninstallatie en operatieruimte. Samen vormen deze ruimten het veldstation, een onderzoeksfaciliteit voor onderzoek naar aan de Waddenzee gerelateerde onderwerpen. De faciliteiten binnen het veldstation worden in samenspraak met toekomstige gebruikers, op de eerste plaats het Zeehondencentrum (zeehonden- en microbiologisch onderzoek), Stichting Geïntegreerde Visserij

(opdrachtnemer van o.a. Van Hall Larenstein, WMR), Rijkswaterstaat en de Rijksuniversiteit Groningen (RUG), verder uitgewerkt.

Naast een functie als onderzoek dienen de onderzoeksactiviteiten ook als een beleving voor bezoekers, doordat binnen het gebouw de twee functies (werkelijk veldstation en publieksbeleving) zoveel mogelijk met elkaar in aanraking komen.

Experience

Het WEC zet met de functie 'Experience' in op een toeristische trekpleister en een bestemming voor een dagje uit (zie Bijlage E voor locatie in het gebouw). Deze Experience wordt ontwikkeld en vormgegeven volgens het concept van een Veldstation 2.0: onderzoek en wetenschap naar de Waddenzee vormen de inspiratie voor een op het grote publiek gerichte belevingsexpositie.

Participatief leren speelt een belangrijke rol in de Experience. Dit wordt bijvoorbeeld bereikt door een interactieve opstelling te realiseren en te werken met Experience laboratoria, waar de bezoeker zelf (gesimuleerd) onderzoek kan doen. Het is de bedoeling de bezoeker deelgenoot te maken van het werk dat onderzoekers, beheerders en natuurbeschermers doen, hen de Wadden te leren kennen en hen inzicht te bieden in de manier waarop de mens een verantwoordelijkheid heeft voor dit unieke ecosysteem. Hierin is ruimte om de processen in het Waddengebied te laten zien en de manier van natuurbeheer uit te leggen. Daarbij wordt specifiek gekeken naar een aantal thema's: geomorfologie, biodiversiteit, ecologie, de onzichtbare wereld van de microbiologie, algen, virussen en bacteriën en de cultuur van het Waddengebied, met nadruk op de haven Lauwersoog. Zo wordt bijvoorbeeld bij het thema geomorfologie naar het gedrag van slib en zand gekeken. Daarnaast is in de Experience ruimte om de kwetsbare gebieden van de Wadden te laten zien. Ook het narratief van de zeehond als belangrijke indicator voor de gezondheid van de Waddenzee wordt hierin verwerkt. Vanuit de Experience ruimte is zicht op de zeehondenvertrekken en de zeehondenbassins.

Educatie en draagvlakvergroting Werelderfgoed

Samen met onderwijspartner IVN worden educatieve programma's en activiteiten voor verschillende leeftijdsgroepen ontwikkeld. De twee klaslokalen bieden ruimte om klassen (zowel basisschool als middelbare school) te ontvangen en op maat gemaakte programma's aan te bieden. Een bezoek aan de WEC-Experience en een excursie buiten in de natuur zijn onderdelen van de educatieve programma's. De ambitie is om het WEC te ontwikkelen tot een waardevolle onderwijslocatie in Noord-Nederland, met jaarlijks tussen de 10.000 en 15.000 educatieve bezoeken. Een andere mogelijkheid is om bedrijfsbezoeken over duurzame ontwikkelingen in en om de haven te faciliteren.

Horeca

Iedereen die het WEC bezoekt maar ook passanten, toeristen en inwoners kunnen gebruik maken van de horecavoorzieningen in het WEC. Daarbij is een 'comfort' restaurant en een 'fine dining' restaurant beoogd. Beide restaurants voorzien in het thema duurzaam, waarbij het aanbod gebaseerd is op lokale en biologische producten uit de regio Noord-Nederland, met specifieke aandacht voor producten uit het Waddengebied. Met het fine dining restaurant wil het WEC een unieke ervaring neerzetten, met een mooie locatie, een duurzaam concept en een uniek uitzicht.

Het comfort restaurant heeft de volgende kenmerken:

- Plaats voor 200 gasten.
- Betaalbaar maar duurzaam aanbod, in lijn met het concept van het WEC.
- Multifunctioneel ingericht zodat deze ook voor bedrijfsevenementen of vergaderingen afgehuurd kan worden.

Het 'fine dining' restaurant heeft de volgende kenmerken:

- Plaats voor 40 gasten.
- Hoger segment, keuken met duurzame, lokale gerechten in lijn met het concept van het WEC.
- Mogelijkheid tot koken met vangst van de dag via coöperatie Vissers van de Kust.

Bij beide horeca locaties worden ook opleidingsplaatsen aangeboden voor Mbo'ers (Culinaire Vakschool Groningen, Noorderpoort e.d.) en mogelijk Hbo'ers uit de regio.

Auditorium

Het auditorium kan worden verhuurd voor congressen en seminars. Er kunnen films of andere voorstellingen worden geprogrammeerd. Vanuit het WEC worden lezingen en eventueel cursussen van wetenschappers, gidsen of andere experts voor een algemeen publiek aangeboden. In het auditorium zijn 120 zitplaatsen beschikbaar. Het WEC is de enige locatie aan de Waddenkust met vrij uitzicht over de Waddenzee die meer dan 30 zitplaatsen biedt en is daarmee uniek in zijn soort.

Zeehondencentrum

De onderzoeks- en verzorgingsruimten maken van het WEC het meest geavanceerde 'zeehondenziekenhuis' in Europa en een van de meest vooraanstaande onderzoekscentra naar zeehondenwelzijn wereldwijd. Deze faciliteiten dragen tegelijkertijd bij aan de publiekservaring binnen het WEC doordat men zeehonden van dichtbij kan observeren.

Wadhal / WEC-lobby

De centrale hal aan de Noordzijde van het gebouw is bedoeld als lounge- en ontmoetingsruimte voor de lokale gemeenschap en alle bij de Wadden betrokken partijen. De ruimte is multifunctioneel en kan ingezet worden bij evenementen en congressen. Daarnaast sluit de ruimte aan bij zowel het fine dining restaurant als bij het wetlab en de educatieve ruimten. Ook kunnen tentoonstellingen of presentaties worden gerealiseerd in deze hal. Naast een vaste expositie conform de bovengenoemde thema's is er ruimte voor wisselende exposities die ingevuld kunnen worden in samenwerking met kunstenaars, bedrijfstakken uit de haven en andere geïnteresseerden. Het WEC is hierdoor in staat relatief eenvoudig een actueel en afwisselend aanbod te bieden.

Entree / vertrekhal

De centrale entree van het WEC aan de Zuidkant van het gebouw herbergt een aantal logistieke functies, zoals kaartverkoop, ingang naar het fine dining restaurant, winkel en ingang tot de Experience ruimte. Deze ruimte fungeert daarnaast ook als 'vertrekhal'. Hier kunnen kaarten voor excursies (van derden en door WEC ontwikkeld) worden gekocht en kunnen routes in de haven zelf en omliggende nationale parken worden gedownload of meegenomen op papier. De bezoeker wordt uitgenodigd om zelf een passende excursie te vinden en wordt gestimuleerd naar buiten te gaan om de Wadden en het havengebied te beleven. In de entree begint daarmee ook de storytelling van het Waddengebied, die in de Experience (op de hoger gelegen etages) wordt voortgezet.

Kantoren en vergaderruimtes

In het WEC komt kantoorruimte voor verschillende partijen uit Lauwersoog en beheerders van het Waddengebied. Zo brengen het Havenkantoor en passantenhaven, De Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij (KNRM), de Waddenunit (Rijkswaterstaat) en de Stichting Geïntegreerde Visserij (SGV) hun activiteiten geheel of deels onder in het WEC. Er zijn twee educatieve ruimten die als grotere vergaderlocaties dienst kunnen doen, kleinere overleg ruimten en plekken voor informeel overleg in de Wadhal.

Campus

De studentencampus die al jaren onderdeel is van Zeehondencentrum Pieterburen wordt in het Werelderfgoedcentrum Waddenzee voortgezet en verder ontwikkeld. Daarbij worden ook andere vakgebieden in beeld gebracht, in samenspraak met partners uit het hoger onderwijs en onderzoek, zoals de RUG, de Wageningen University & Research (WUR) en de Waddenacademie. De huisvestingsfaciliteiten voor de campus maken geen onderdeel uit van het WEC-gebouw, maar komen in Lauwersoog. Het WEC voorziet een huisvestingsbehoefte van 30-40 personen. Dit is een verdubbeling van het Zeehondencentrum

in Pieterburen dat momenteel 20 plaatsen biedt. De studenten brengen een groot deel van hun tijd in het WEC door, waar ze meewerken in de ontvangst en educatie, zorg en onderzoek of in de Wadhal studeren of overleggen.

3.3 Projectalternatief: Verhuizing Zeehondencentrum naar Lauwersoog

Het WEC fungeert in het projectalternatief *Verhuizing Zeehondencentrum naar Lauwersoog* (hierna: alternatief *Verhuizing*) uitsluitend als bezoekerscentrum en zeehondenzorg- en onderzoekscentrum. Dit alternatief wordt in deze analyse gebruikt als hypothetisch resp. 'reken' alternatief om een beeld te geven hoe een WEC er uit zou kunnen zien in het geval het beoogde concept, zoals beschreven in het alternatief *WEC*, niet gerealiseerd zou kunnen worden wegens onvoldoende financieringsmogelijkheden. Dit komt neer op het laten vervallen van de onderdelen die gericht zijn op integraliteit en de non-profit activiteiten. De resterende functies worden gehuisvest in een aanzienlijk kleiner gebouw.

Onderzoek

Het onderzoek wordt voortgezet op basis van de stand van zaken in Pieterburen, gericht op wetenschappelijk onderbouwde zeehondenzorg. Er komt geen wetlab en het onderzoeksveld wordt niet verbreed naar andere disciplines.

Experience

De Experience streeft in het alternatief *Verhuizing* hetzelfde doel na als de Experience in het alternatief *WEC*. De Experience is echter de helft tot driekwart kleiner dan de beoogde Experience in het alternatief *WEC*. Dit betekent dat de thema's geomorfologie, biodiversiteit, et cetera, niet of op een veel beperktere wijze aan bod komen. Daarnaast is het WEC ook niet in staat om de bezoeker mee te nemen langs de duurzame havenontwikkelingen en de verschillende wijzen van natuurbeheer en -herstel in het Waddengebied. De nadruk van de Experience komt te liggen op het voortzetten van de expositie zoals opgesteld in Pieterburen, met de zeehond hierin als het belangrijkste onderwerp. Het WEC is daarmee in mindere mate in staat om een afwisselende programmering te bieden.

Onderwijs

Er zijn in dit alternatief geen klaslokalen. Het bezoekerscentrum wordt dusdanig ingericht dat schoolkinderen wel kunnen leren over de zeehond. Er wordt geen marketing ingezet om leerlingen van alle niveaus naar het WEC te brengen.

Langs de kustlijn vanaf de Afsluitdijk tot de Duitse grens komt er geen noemenswaardig Werelderfgoedcentrum dat het verhaal van het Waddengebied vertelt. De internationale verbinding met de Duitse en Deense Werelderfgoedcentra komt niet van de grond.

Horeca

In het alternatief *Verhuizing* komt er in het WEC uitsluitend een comfort restaurant, ingericht naar het duurzame concept zoals beschreven staat in het alternatief *WEC*. Het fine dining deel vervalt.

Auditorium

Er komt in het WEC een conferentiezaal die kleiner is dan beoogd is in het alternatief *WEC*. Het is daarmee geen unieke voorziening meer.

Zeehondencentrum

Het Zeehondencentrum gaat zich huisvesten in het WEC en worden net zo ingericht als beoogd in het alternatief *WEC*.

Entree / vertrekhal

Er is in het alternatief *Verhuizing* nog steeds ruimte voor een receptie en een beperkt aanbod van activiteiten. Het WEC biedt met name excursies aan van derden, die passen binnen de visie van het WEC.

De frequentie waarmee de programmering wordt aangepast, is wel lager dan in het alternatief *WEC*. De winkelformule is vergelijkbaar met het referentiealternatief, dus kleinschaliger dan in het alternatief *WEC*.

Kantoren en vergaderruimtes

De aangeboden kantoorruimten en vergaderruimten voor partijen uit de haven zijn kleiner in het alternatief *Verhuizing* dan in het alternatief *WEC*. Hierdoor is er geen ruimte voor partijen als het KNRM en het havenkantoor om zich te vestigen in het *WEC*. Deze partijen moeten op hun huidige locatie blijven en hebben dus geen mogelijkheid om uit te breiden.

Campus

De campus behoudt de omvang van het huidige Zeehondencentrum; zo'n 20 studenten en werkenden.

4 RESULTATEN

De resultaten van voorliggende impactanalyse zijn allereerst beschreven aan de hand van de randvoorwaarden van het NPG (zie Paragraaf 4.1) en vervolgens is per ambitie de impact van de twee alternatieven op de verschillende indicatoren beschreven (zie Paragraaf 4.2).

Een samenvatting van de belangrijkste verschillen tussen de twee alternatieven is in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 3 Samenvatting van de belangrijkste verschillen tussen alternatief WEC en alternatief Verhuizing

	Alternatief WEC	Alternatief Verhuizing
Toets NPG Randvoorwaarden		
Participatie	<ul style="list-style-type: none"> • Veel mogelijkheden; kracht in de verbinding van functies en partijen. • Verschillende partijen in de regio hebben interesse getoond. • Het havenbedrijfsleven heeft meegedacht over de vorm en inhoud van het WEC, deze wordt gedragen door de Duurzame havencoalitie Lauwersoog. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geen tot nauwelijks mogelijkheden. • Het beschikt niet over de functies die benodigd zijn om voor verbinding tussen partijen te zorgen. • De verwachting is dat partijen zich niet, of in veel mindere mate, willen verbinden aan het WEC.
Integraliteit	<ul style="list-style-type: none"> • De verschillende functies van het WEC en initiatieven uit de regio versterken elkaar. • Verhoogde toekomstbestendigheid. • Het WEC is hiermee in staat om ook op langere termijn een aantrekkelijke locatie te zijn. • Het WEC als interessante partner die innovatie en denkkraft kan blijven bieden en de lokale omgeving op korte en langere termijn educatie, werkgelegenheid en inspiratie kan bieden. • Het WEC draagt integraal bij aan alle ambities van het NPG: Economie, Natuur en klimaat, Leefbaarheid en Werken en leren. In 4.2 wordt hier nader op ingegaan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Er is niet of in veel mindere mate sprake van integraliteit.
Proportionaliteit	<ul style="list-style-type: none"> • Er zijn in Groningen, naast het Forum, momenteel geen <i>land marks</i>, unieke plekken, te vinden. Het WEC kan zo'n plek worden door het vertellen van een uniek verhaal van het Waddengebied. • De bijdrage die aan NPG wordt gevraagd t.b.v. de realisatie van de investeringen komt neer op eenmalig circa 1.50 euro per bezoeker. 	<ul style="list-style-type: none"> • Door het wegvallen en/of afschalen van functies kan het WEC in het alternatief <i>Verhuizing</i> niet als katalysator en verbinder fungeren. De regionale impact van het alternatief <i>Verhuizing</i> van de investering is zeer beperkt in vergelijking tot het alternatief <i>WEC</i>. Het is de vraag of het alternatief <i>Verhuizing</i> überhaupt levensvatbaar is.
Samenhang	<ul style="list-style-type: none"> • Nadrukkelijk raakvlakken met andere projecten die binnen de gemeente en/of de provincie worden uitgevoerd. • Initiatieven worden zoveel mogelijk in samenhang met elkaar uitgevoerd, zodat zij elkaar versterken en koppelkansen benut worden. • Het WEC sluit aan op de bestuurlijke Agenda voor het waddengebied 2050. • Het WEC zorgt voor versterking van de trilaterale samenwerking met Duitsland en Denemarken (Partnerschap Werelderfgoed). 	<ul style="list-style-type: none"> • Het WEC is met name een bezoekers- en onderzoekscentrum gericht op zeehonden(zorg). • Dit betekent dat er minder koppelkansen met andere projecten in de regio zijn.

Toekomstbestendigheid	<ul style="list-style-type: none"> • Langdurige partnerschappen en samenwerkingen met meerdere partijen, waaronder Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer, IVN en NDC-mediagroep. Deze langdurige samenwerkingen versterken de toekomstbestendigheid van het WEC. • Het WEC is ingebed in het bedrijfsleven in de haven en onderdeel van de toekomstvisie van de Duurzame havencoalitie Lauwersoog • Het zeehondencentrum in Pieterburen zorgt voor een stabiele bezoekersstroom. • Vanuit financieel oogpunt: het WEC kan financieel jaarlijks rondkomen. • Marketing speelt een belangrijke rol. Het WEC heeft diverse partijen aangehaakt, die op het gebied van marketing een bijdrage kunnen leveren (NDC-mediagroep, Marketing Groningen, Visit Wadden/Merk Fryslân, NBTC). 	<ul style="list-style-type: none"> • Minder aantrekkelijk voor (langdurige) samenwerking. • Ondanks dat het zeehondencentrum voor een bezoekersstroom zorgt, is de levensvatbaarheid resp. de exploitatiebaarheid twijfelachtig.
Cofinanciering	<ul style="list-style-type: none"> • Er zijn mogelijkheden voor cofinanciering bij meerdere partijen, waaronder belanghebbenden, (private) fondsen, natuurorganisaties, haven-gerelateerd bedrijfsleven, kennishouders en bedrijven die willen bijdragen aan de bouw en inrichting. • Het samenstelsel van de bijdragen van diverse partijen zorgt voor een in beginsel sluitende investeringsbegroting. Daarnaast zijn alternatieve maatregelen voorzien in het geval van een eventueel wegvallen van een of meerdere financieringsbronnen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Cofinanciers zijn niet of veel minder geïnteresseerd in het alternatief <i>Verhuizing</i>, aangezien de scope en reikwijdte van het WEC veel beperkter is. • Het is daarmee de vraag of zelfs de beperktere investeringsbegroting van het alternatief <i>Verhuizing</i> dekkend kan worden.
Toets op NPG-ambities		
Economie	<ul style="list-style-type: none"> • Het WEC kan als recreatieve en toeristische voorziening een katalysator zijn voor het aantrekken van meer toerisme in de regio en daarmee een impuls geven voor de lokale en regionale economie. Het WEC kan leiden tot circa 118.000 bezoekers en daar bovenop 12.000-36.000 niet betalende bezoekers. • Bruto toegevoegde waarde is relatief groot. • Additionele banen op MBO- en HBO-niveau. • Stijging toekomstbestendigheid van bedrijven in de regio door o.a. verwachte additionele bestedingen door toename van bezoekers aan de regio. • De haven beschouwt het WEC als sturend voor het vestigingsklimaat voor duurzaam ondernemen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Het WEC leidt tot een kleine toename aan bezoekers in de regio, maar is niet de katalysator voor de toeristische sector en de lokale en regionale economie als bij het alternatief <i>WEC</i>. • Een lagere bruto toegevoegde waarde door minder bezoekers en een lagere entreprijs dan bij het alternatief <i>WEC</i>. • Een kleine toename in bestedingen in de regio door toename van bezoekers.
Natuur en klimaat	<ul style="list-style-type: none"> • Voor het gehele Waddengebied kan het WEC fungeren als belangrijke schakel om het verhaal van de Wadden, ook in relatie tot natuur en klimaat, te vertellen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Minder ruimte voor de Experience en geen wetlab, waardoor een groot deel van de onderwerpen op de onderzoeksagenda komen te vervallen.

	<ul style="list-style-type: none"> • Een bijdrage aan de bewustwording van- en educatie over natuur en klimaat, door middel van educatie, beleving en lezingen rondom natuurbehoud en klimaatverandering. • In het WEC is een onderzoeksfaciliteit (veldstation) gehuisvest gewijd aan natuuronderzoek, o.a. visstanden en ontwikkelen van technieken voor een duurzame visserijhaveneconomie. • Unieke locatie voor zakelijke congressen i.c.m. beleving van het Waddengebied. 	<ul style="list-style-type: none"> • Het creëren van bewustwording onder bezoekers gaat met name over de zeehond en de huidige onderwerpen van onderzoek in het zeehondencentrum Pieterburen. • Het verhaal van het Waddengebied kan minder uitgebreid verteld worden. • Minder ruimte voor koppelkansen met partners omtrent onderzoek en natuurbeheer.
Leefbaarheid	<ul style="list-style-type: none"> • Toerisme kan de katalysator zijn voor het behoud van voorzieningen in de regio. • Met de komst van een iconisch centrum kan de bekendheid van de Ommelanden gepromoot worden. • Door het verhaal van de Wadden met het WEC te vertellen, kan het WEC ook bijdragen aan het gevoel van trots van bewoners uit de regio. Dit kan een positieve impact hebben op hoe leefbaarheid ervaren wordt door bewoners. • Positief effect op bereikbaarheid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Het toerisme verschuift van Pieterburen naar Lauwersoog. Hierdoor neemt de kwaliteit van de fysieke leefomgeving in Pieterburen iets af, terwijl het in Lauwersoog iets toeneemt. • Voor de leefbaarheid in Lauwersoog is er gemiddeld weinig effect.
Werken en Leren	<ul style="list-style-type: none"> • De verwachte toename in toerisme door het WEC biedt extra arbeidsplaatsen in de regio en mogelijkheden voor werken en leren. • In het WEC en de horeca komen voornamelijk MBO2/3 banen beschikbaar. • In het onderzoekscentrum komen voornamelijk HBO+ plekken beschikbaar. • Het effect van het WEC op werkloosheid in de regio is niet direct in te schatten en nader onderzoek moet dit uitwijzen. De verwachting is dat het indirecte effect op de langere termijn gematigd positief zal zijn. • Het WEC leidt tot 10.000-15.000 educatieve bezoeken per jaar, o.a. via het interactief veldstation waarbij meegekeken kan worden naar onderzoek. 	<ul style="list-style-type: none"> • In het WEC en de horeca komen minder nieuwe banen van MBO2/3-niveau. • Er komen geen extra onderzoeksplaatsen • Er is minder ruimte voor educatieve bezoeken dan bij het alternatief WEC.

4.1 Toets op NPG-randvoorwaarden

4.1.1 Participatie

Alternatief WEC

Voor het genereren van een brede sociaalmaatschappelijke en economische impact is het essentieel om lokale partijen, ondernemers en initiatieven in de regio te betrekken bij het WEC. Bij de totstandkoming van het plan rondom het WEC is een grote groep stakeholders, waaronder natuurorganisaties, overheden en ondernemers uit de regio, al betrokken geweest. Samen met alle organisaties is nagedacht hoe het WEC vormgegeven kan worden om te fungeren als een 'woonkamer voor de Wadden'.

In februari 2020 heeft een groep stakeholders, waaronder natuurorganisaties, overheden, ondernemers uit het gebied, Denemarken bezocht om zich te laten inspireren. In Ribe staat het Deense Vadehavscntret (Waddenzeecentrum). Dat heeft geïnspireerd om het Verdrag van Ribe op te stellen. Er is afgesproken een huis-/woonkamer voor Lauwersoog voor betreffende economie, ecologie en natuur te realiseren. Het WEC

wordt daarmee een initiatief voor en van de hele Waddengemeenschap. Vanaf dat moment is gestart met een aantal werkgroepen. In totaal zijn hier 40-50 mensen vanuit verschillende organisaties betrokken. Zij hebben zich verdeeld over thema's als marketing, governance, gebouw en omgeving, content en programmering, finance, capital campaign et cetera. De verschillende partijen denken in dat verband mee over de content en programmering van het WEC.

Naast het participatietraject in de *planvorming* van het WEC, zijn er bij het alternatief *WEC* diverse manieren van participatie mogelijk bij de *realisatie/uitvoering*. De rode draad hierbij is dat het WEC met al haar functies verschillende initiatieven, (lokale) ondernemers, bezoekers en thema's met elkaar kan verbinden door deze ook gebruik te laten maken van de ruimten. Daarmee worden bezoekers in brede zin uitgenodigd om het Waddengebied te ontdekken. Onderstaande voorbeelden geven hiervan een illustratie:

- De Stichting Geïntegreerde Visserij (SGV) is een stichting voor duurzame visserijmethoden en onderzoek. SGV voert een deel van de veldwerkactiviteiten voor diverse onderzoeksinstituten uit (waaronder het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ), het van Hall Instituut Leeuwarden, Wageningen Marine Research en de Nederlandse Elasmobranch Vereniging). Daarnaast biedt SGV ook op onregelmatige basis workshops en opleidingen aan. Zowel het veldwerk als de onderwijsactiviteiten van SGV worden vanuit het WEC voortgezet en uitgebreid.
- De afdeling mariene biologie van de Rijksuniversiteit Groningen heeft interesse getoond om meerdaags veldwerk aan het WEC op te nemen in twee cursussen van hun BA-curriculumprogramma.
- Rijkswaterstaat wil graag haar rol als natuurbeheerder onder de aandacht van het brede publiek brengen. Zij zien het WEC als een uitstekende kans om deze rol uit te dragen en uitleg te geven over beoogde beheer- en herstel projecten van de Wadden.
- Vakantieparken zoals Landal Greenparks Esonstad en Suyderoog zien de komst van het WEC als een mogelijkheid om de verblijfsduur van hun eigen bezoekers te verlengen, en/of om meer toeristen naar het gebied te trekken door een breder aanbod aan recreatievoorzieningen in de regio Noord-Nederland. Met name de Experience van het WEC wordt daarbij als een unieke ervaring voor de bezoeker gezien.
- Het IVN is betrokken als educatief partner, en kan in het alternatief *WEC* in de klaslokalen en de Experience op maat gemaakte educatieve programma's aanbieden.
- Producten van lokale leveranciers kunnen via de WEC-shop en de horeca verkocht worden.
- Samenwerking met aanbieders van excursies of andere ervaringen in de omgeving, waaronder Stichting Wad Duurzaam - exploitant van Ockels' zeiljacht de Ecolution.
- Tot slot biedt het alternatief *WEC* ook mogelijkheden tot samenwerking met de recent opgerichte beheerautoriteit Waddenzee¹. Er wordt onder andere onderzocht welke rol het WEC kan spelen in het beheerderscollectief van de Waddenzee.

De kracht van het WEC in het alternatief *WEC* is de participatie en integrale verbinding met partijen in de regio. De initiatieven en activiteiten in de regio versterken elkaar. Zij verhogen daarmee de levensvatbaarheid van zichzelf en van elkaar. Het WEC is hiermee in staat om (ook op langere termijn) een aantrekkelijk bezoekpunt te zijn, een interessante partner die innovatie en denkkraft kan blijven bieden en de lokale omgeving op korte en langere termijn educatie, werkgelegenheid en inspiratie kan bieden.

Verschillen tussen de alternatieven

De werkgroepen waarin stakeholders deelnemen zijn gericht op het alternatief *WEC*. Respondenten gaven tijdens de interviews aan dat zij de kracht van het WEC juist zien in de verbinding van verschillende functies, thema's en partijen. Het alternatief *Verhuizing* beschikt volgens hen niet over de functies die benodigd zijn om voor deze verbinding te zorgen. De verwachting is dan ook dat partijen zich niet, of in veel mindere mate, willen verbinden aan een WEC in het alternatief *Verhuizing*.

4.1.2 Integraliteit

Alternatief *WEC*

¹ <https://www.provinciegroningen.nl/actueel/nieuwsartikel/beheerautoriteit-waddenzee-opgericht-voor-beter-natuur-en-waterbeheer/>

De kracht van het WEC zit in de integraliteit. De verschillende functies van het alternatief *WEC* en initiatieven uit de regio versterken elkaar. Zij verhogen daarmee de levensvatbaarheid van zichzelf en van elkaar. Het WEC is hiermee in staat om ook op langere termijn een aantrekkelijke locatie te zijn, een interessante partner die innovatie en denkracht kan blijven bieden en de lokale omgeving op korte en langere termijn educatie, werkgelegenheid en inspiratie kan bieden. Het WEC draagt daarmee integraal bij aan alle ambities van het NPG: Economie, Natuur en klimaat, Leefbaarheid en Werken en leren. In 4.2 wordt hier nader op ingegaan.

Verschillen tussen de alternatieven

Bij het alternatief *Verhuizing* is niet of in veel beperktere mate sprake van integraliteit, in lijn met hetgeen bovenstaand is beschreven bij het criterium 'participatie'.

4.1.3 Proportionaliteit

Alternatief *WEC*

Er zijn in Groningen weinig landmarks, unieke plekken, te vinden. Het Forum in Groningen stad is een mooi voorbeeld van wat een dergelijke landmark doet voor de aantrekkelijkheid en vindbaarheid van een plek. Buiten Groningen stad bestaat zo'n plek op dit moment niet. Het WEC kan zo'n plek worden door het vertellen van een uniek verhaal, in dit geval het verhaal van het Waddengebied. Organisaties zoals het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC) zijn voorstander van het vertellen van dergelijke verhalen binnen de Nederlandse toeristische sector. Er is op dit moment in Noord-Nederland weinig aanbod voor toeristen, met name langs de kust. Er is geen ander initiatief dat dezelfde impact kan hebben als het WEC. Uit het voorbeeld van het Deense Waddencentrum blijkt dat een dergelijk centrum zich ook goed leent voor herhaalbezoek. De potentiële impact van het WEC op het toerisme in Noord-Nederland is daarmee groot. Daarbij komt ook nog de verankering van WEC binnen het sociaaleconomisch weefsel van Lauwersoog vanwege de veelheid aan functies die het WEC in het alternatief *WEC* biedt. De bijdrage die aan NPG wordt gevraagd (€ 6 miljoen) t.b.v. de realisatie van de investeringen komt neer op eenmalig circa 1,50 euro per bezoeker (uitgaande van 150.000 bezoekers per jaar over een periode van 30 jaar).

Verschillen tussen de alternatieven

Het alternatief *Verhuizing* leidt tot minder omzet voor WEC door een combinatie van minder bezoekers en een lagere toegangsprijs. Daarnaast zullen naar verwachting beoogde partners zoals IVN en Rijkswaterstaat afhaken doordat hun toegevoegde waarde niet of nauwelijks uit de verf kan komen vanwege het wegvallen en/of afschalen van functies. Daarmee zal het WEC in het alternatief *Verhuizing* niet als katalysator en verbinder kunnen fungeren. De regionale impact van het alternatief *Verhuizing* ten opzichte van de investering is daarmee veel minder in verhouding tot het alternatief *WEC*. Het is zelfs de vraag of het alternatief *Verhuizing* überhaupt levensvatbaar is.

4.1.4 Samenhang

Alternatief *WEC*

Toerisme is een activiteit die in de regio Lauwersoog kan leiden tot positieve effecten op de regionale en lokale economie. Maar dan is het wel van belang dat lokale ondernemers ook baat hebben bij het toerisme. Bijvoorbeeld door het versterken en ontwikkelen van toeristische bestemmingen op plekken waar een regio meer bezoekers kan gebruiken. Groningen is hier een mooi voorbeeld van, zeker ook de kuststreek die te maken heeft met demografische en economische krimp. In de huidige situatie zijn de wadden aan de vaste landkust niet goed te beleven. Er wordt daar nu met de rug naar zee geleefd. Er zijn locaties nodig langs de kust die het verhaal van de Waddenkust vertellen. Dit vergroot de beleving en aantrekkelijkheid van de kust, voor zowel bewoners als recreanten en toeristen. Het WEC kan hier een onderdeel van vormen.

In de provincie Groningen is de afgelopen jaren een enorme toename in toerisme geweest. Desondanks ligt Groningen nog steeds achter op de andere provincies wat betreft toeristische voorzieningen. In brede zin kan Groningen nog wel toeristische trekkers gebruiken. Zeker in de COVID-19 tijd neemt binnenlands toerisme toe. Er zijn dus kansen voor Groningen om toerisme in de regio nog verder te ontwikkelen. Het WEC kan hier een aanjager van zijn.

In Hoofdstuk 4.2 wordt beschreven hoe het WEC bijdraagt aan de brede welvaart. Het alternatief *WEC* heeft daarbij nadrukkelijk raakvlakken met (bestuurlijke) ontwikkelingen in relatie tot het waddengebied en projecten die binnen de gemeente en/of de provincie worden uitgevoerd. Onderstaand is aangegeven wat het belang resp. de positie is van het WEC in relatie tot een aantal van deze initiatieven en ontwikkelingen:

- Door het opstellen van een bestuurlijke Agenda met een visie voor het waddengebied tot 2050 wordt de programmering voor het Waddengebied inzichtelijk gemaakt en daarmee ook het integraal beheer vastgelegd. Het WEC sluit goed aan bij deze beweging door als locatie te functioneren waar partijen samen kunnen komen voor overleg en door inhoudelijk bij te dragen aan relevante thema's. Onder regie van de Agenda voor het Waddengebied kan binnen het programma Toeristische ontwikkeling van de Wadden kust door het WEC worden samengewerkt met de Afsluitdijk Wadden Center en EcoMare om te komen tot een coalitie met andere bezoekerscentra.
- Het WEC versterkt de trilaterale samenwerking (Partnerschap Werelderfgoed) tussen Duitsland, Denemarken en Nederland. Het WEC is een podium binnen deze trilaterale samenwerking voor de duurzame havenactiviteiten en duurzame ontwikkelingen in natuurbeheer. Ook het Common Waddensea Secretariaat heeft interesse in samenwerking vanuit hun Partnerschapstraject.
- Marketing Groningen is bezig om de Ommelanden meer op de kaart te zetten. Zij merken dat er nu veel trek is naar de stad Groningen daar deze voldoende voorzieningen heeft en voldoende zichtbaar is om bezoekers te trekken. Voor de Ommelanden is dit nog niet het geval. Met een iconisch gebouw om de Ommelanden te vertegenwoordigen liggen hier koppelkansen voor het WEC en Marketing Groningen.
- Het project Waddengastronomie (in aanvraag bij Waddenfonds) voorziet in het ontwikkelen van een aantal belevingsclusters en 'centres of experience' voor Waddenproductkennis -ontwikkeling en opleiding. Het WEC kan in het alternatief *WEC* aan een of een aantal van deze functies invulling geven.
- Het WEC versterkt de projecten vanuit het Green Shipping Programma die worden gerealiseerd in en om de haven Lauwersoog door aandacht voor duurzaamheid en energietransitie.
- Op initiatief van de Waddenvereniging en de Duurzame Haven Coalitie worden de komende jaren een aantal kleine projecten gerealiseerd om de natuur meer ruimte te geven en beter beleefbaar te maken in de haven van Lauwersoog, zoals een broedponton, een "onderwaterhut" voor vissen, een vogelkijkfaciliteit en groene perceelafscheidingsen. Dit sluit naadloos aan bij de missie van het WEC en de doelstelling om bezoekers ook te verleiden de omgeving te verkennen.
- In het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma moet de Lauwersmeerdijk-Vierhuizergat worden versterkt. Het WEC ligt naast de dijk. Er zijn afspraken gemaakt tussen de twee projecten over de inrichting van het terrein en de dijk.

Verschillen tussen de alternatieven

Het WEC is in het alternatief *Verhuizing* een bezoekers- en onderzoekscentrum met name gericht op zeehonden(zorg). Dit betekent dat er minder koppelkansen met andere projecten in de regio zijn. Van bovengenoemde raakvlakprojecten houdt alleen het project Dijkversterking Lauwersmeerdijk-Vierhuizergat een sterke samenhang. Met de andere gebiedsinitiatieven heeft het alternatief *Verhuizing* t.o.v. het alternatief *WEC* veel minder samenhang, waardoor een brede impact niet te verwachten is. In het alternatief *Verhuizing* is er wel nog een fysiek centraal punt voor trilaterale samenwerking, maar is de uitstraling en legitimiteit veel beperkter.

4.1.5 Toekomstbestendigheid

Alternatief *WEC*

Stichting het WEC verwacht binnenkort partnerschappen gevormd te hebben met meerdere partijen, waaronder Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer, IVN en NDC-mediagroep. Deze partijen hebben aangegeven dat ze zich graag verbinden aan het WEC omdat ze geloven in het concept zoals beschreven bij het alternatief *WEC*. Het gaat hierbij om langdurige samenwerkingen waarbij partijen inhoudelijk en in sommige gevallen ook financieel bijdragen. Deze langdurige samenwerkingen versterken de toekomstbestendigheid van het WEC. Daarnaast zoekt het WEC ook een langdurige samenwerking met ondernemers in de haven middels de Duurzame Havencoalitie Lauwersoog. De ambitie van deze coalitie is in een breed gedragen koersdocument vastgelegd: "*De haven van Lauwersoog als geheel is een werelderfgoed centrum voor en van duurzame wereldklasse*". Dit was ook aanleiding om het WEC hier te willen vestigen. De haven beschouwt het Werelderfgoedcentrum als sturend voor het vestigingsklimaat voor duurzaam ondernemen. Dankzij deze samenwerking investeert het WEC in een goede relatie met ondernemers in de haven, welke de toekomstbestendigheid van het WEC versterken.

Daarnaast werkt het WEC vanzelfsprekend samen met het huidige zeehondencentrum in Pieterburen. Deze zorgt in de huidige situatie voor een stabiele bezoekersstroom waarbij de verwachting is dat deze ook meegenomen wordt op de korte en middellange termijn naar het WEC. Dit geldt voor zowel het alternatief *WEC* als alternatief *Verhuizing*.

Ook financieel gezien is het alternatief *WEC* toekomstbestendig. Volgens de exploitatiebegroting van WEC zou het alternatief *WEC* ieder jaar break-even uitkomen. Dit betekent dat het WEC zelfstandig kan rondkomen. Marketing speelt hierin vanzelfsprekend wel een belangrijke rol. Het WEC heeft diverse partijen aangehaakt, die op het gebied van marketing een bijdrage kunnen leveren (NDC-mediagroep, Marketing Groningen, Visit Wadden/Merk Fryslân, NBTC).

Verschillen tussen de alternatieven

Het concept van het alternatief *Verhuizing* is voor een aantal stakeholders niet aantrekkelijk voor een (langdurige) samenwerking. Partijen zoals Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer en het IVN trekken zich waarschijnlijk terug als partner wanneer het alternatief *Verhuizing* geïmplementeerd wordt. Er is immers letterlijk en figuurlijk veel minder ruimte voor hun verhaal. Ook voor de partijen die zijn aangesloten bij de Duurzame Haven Coalitie is het alternatief *Verhuizing* niet interessant, aangezien deze invulling niet of weinig sturend zal zijn voor het vestigingsklimaat voor duurzaam ondernemen in de haven.

Ondanks dat het zeehondencentrum voor een bezoekersstroom zorgt, is de levensvatbaarheid op lange termijn daarmee minder groot t.o.v. het alternatief *WEC*. Hierbij komt dat het gebouw van WEC opnieuw ontworpen moeten worden, omdat er veel minder functies in gehuisvest zullen worden. De vaste kosten van het gebouw veranderen echter naar verwachting niet of nauwelijks. Zoals ook benoemd bij 'proportionaliteit' is het dus zeer de vraag of het alternatief *Verhuizing* exploitatiebaar is.

4.1.6 Cofinanciering

Alternatief *WEC*

Momenteel is ongeveer de helft van de benodigde investeringen beschikbaar bij Stichting het WEC. Een kleine helft resteert nog om via cofinanciering gedekt te worden. Er zijn verschillende financieringsbronnen in kaart gebracht en gesprekken zijn gaande met verschillende partijen:

- Stichting het WEC heeft als voornemen om een aanvraag voor cofinanciering bij het NPG te doen.
- Er zijn ook gesprekken gevoerd met belanghebbenden zoals subsidiënten, lening verstrekken en overheden die reeds bijdragen hebben toegezegd. Hieronder vallen de Provincie Groningen, gemeente Het Hogeland, het Waddenfonds en Zeehondencentrum Pieterburen. Daarnaast vinden binnenkort de eerste gesprekken plaats met de gemeente Noardeast-Fryslân en de provincie Fryslân.
- Stichting het WEC heeft ook gesprekken gevoerd met de Nationale Postcode Loterij voor een bijdrage. Daarnaast is Stichting het WEC met verschillende private fondsen in gesprek, waaronder Prins Bernhard Cultuurfonds, VSBfonds, Adessium, Gieskes Strijbis Fonds en een reeks kleinere fondsen.
- Natuurorganisaties en kennishouders zoals het IVN, Staatsbosbeheer, maar ook nieuwe partners zoals Rijkswaterstaat zijn ook betrokken bij cofinanciering van het WEC. Met partner Rijkswaterstaat zijn gesprekken gevoerd over een bijdrage, gerelateerd aan de Experience.
- Er zijn gesprekken gevoerd met bedrijven die willen bijdragen aan de bouw en inrichting van het WEC, waaronder ENGIE, Gastera, aannemers, Gisp en Siemens.
- Opleidingsinstituten die zich aan het WEC willen verbinden zoals de Rijksuniversiteit Groningen en Hbo's in het Noorden zijn ook betrokken. Van deze organisaties is geen directe financiële bijdrage gevraagd, maar zij zijn wel essentieel voor het uitdragen van de visie en missie van het WEC en voor het leveren van in-kind bijdragen, gerelateerd aan educatie en onderzoek. En daarnaast kunnen dergelijke samenwerkingen wel leiden tot toegang tot andere financiële bronnen via bijvoorbeeld private fondsen.

De bijdragen van bovengenoemde partijen zorgt voor een in beginsel sluitende investeringsbegroting. Daarnaast zijn alternatieve maatregelen voorzien in het geval van een eventueel wegvallen van een of meerdere financieringsbronnen.

Verschillen tussen de alternatieven

De verwachting is dat eventuele cofinanciers niet of veel minder geïnteresseerd zijn in het alternatief *Verhuizing* dan in het alternatief *WEC*, aangezien de scope en reikwijdte van het WEC veel beperkter is. Het

is daarmee de vraag of zelfs de beperktere investeringsbegroting van het alternatief *Verhuizing* dekkend kan worden.

4.2 Toets op NPG-ambities

4.2.1 Economie

Het WEC kan als recreatieve en toeristische voorziening een katalysator zijn voor het aantrekken van meer toerisme in de regio en daarmee voor de lokale en regionale economie:

- De locatie is binnen Noord-Nederland relatief goed bereikbaar, mede vanwege de veerverbinding en de toeleidende (weg)infrastructuur. Er is ook relatief veel verblijfsrecreatie in het gebied zelf aanwezig.
- De invulling van het WEC is onderscheidend in Nederland en biedt daarnaast een plus ten opzichte van bestaande centra in bijvoorbeeld Denemarken en Duitsland. In Nederland zijn er concepten die thematische raakvlakken hebben met het WEC, maar zij hebben een net wat andere focus of een ander kwaliteitsniveau. In dat opzicht is het WEC een onderscheidende toevoeging aan het Nederlandse aanbod.
- Het WEC zorgt voor een icoon in de omgeving. De stad Groningen heeft al meerdere van zulke iconen, maar de Ommelanden missen dit nog. Het WEC kan als icoon een startpunt zijn voor de waddenbeleving.
- Het WEC biedt een voorziening in een regio waar relatief weinig van zulke grootschalige voorzieningen zijn.

Het is hiervoor wel van belang dat het WEC grote naamsbekendheid heeft, ook buiten de regio.

Mediapartner NDC-mediagroep kan hier voor Noord-Nederland in ondersteunen door een grote campagne op te zetten. Ook is het nodig dat er voor de bezoeker voldoende te zien en te doen is bij / via het WEC.

Onderstaande tabel laat de belangrijkste verschillen zien tussen de alternatieven op de indicatoren onder de ambitie Economie. Na de tabel wordt nader ingegaan op de belangrijkste aspecten binnen deze ambitie.

Tabel 4 Verschillen tussen het alternatief WEC en alternatief Verhuizing op de indicatoren onder de ambitie Economie

Indicator	Herkomst	Alternatief WEC	Alternatief Verhuizing
Bruto toegevoegde waarde (omzet)	BWI	€1.935.200 per jaar aan bestedingen van bezoekers ²	<ul style="list-style-type: none"> • Een aanmerkelijk lagere bruto toegevoegde waarde: <ul style="list-style-type: none"> • Ticketinkomsten WEC: veel lager door een combinatie van minder bezoekers en een lagere entreprijs. • Horeca en andere gerelateerde interne en externe omzet: lagere omzet door beperkte functionaliteit.
Aantal banen (in FTE)	BWI	36 FTE, waarvan: <ul style="list-style-type: none"> • 26 FTE voor de horeca • 10 voor de overige functies van het WEC • Met daarnaast nog ca. 10-20 extra vrijwilligers 	Minder dan het alternatief WEC (zowel directe als indirecte werkgelegenheid) door wegvallen / afschalen functies.
Nieuwe vestigingen/ Toekomstbestendige bedrijvigheid	BWI / Programmalijn Het Hogeland	<ul style="list-style-type: none"> • Stijging toekomstbestendigheid bedrijvigheid regio Lauwersoog 	<ul style="list-style-type: none"> • Lichte stijging toekomstbestendigheid bedrijvigheid regio Lauwersoog
Aantal overnachtingen	BWI	Klein toename verwacht in additionele overnachtingen bij	Marginaal effect verwacht in additionele overnachtingen en klein

² Dit is gebaseerd op een onafhankelijke markttoets. NB: dit totaal is gebaseerd op een *netto*-ticketopbrengst en *bruto*-opbrengst uit winkel- en horecabesteding.

accommodaties in de regio en/of
additionele bestedingen bij lokale
ondernemers

effect verwacht bij additionele
bestedingen bij lokale ondernemers

4.2.1.1 Bruto toegevoegde waarde (omzet)

De inkomsten van het WEC worden gevormd door de volgende geldstromen:

- Ticketverkoop, bestedingen in de winkel en parkeergeld voor bezoekers van het WEC
- Inkomsten uit horecaservices (café, restaurant, verhuur zakelijke markt)
- Overige inkomsten uit producten en diensten
- Huurinkomsten en bijdragen van (hoofd)partners
- Overige bijdragen (o.a. donaties en fondsen)

Gezien het doel van deze impactanalyse, richten wij ons voor het bepalen van de bruto toegevoegde waarde op bestedingen van bezoekers. Deze bestedingen omvatten inkomsten uit ticketverkoop, winkel en horeca. Deze worden daarom in deze paragraaf uitgelicht. Specificaties in meer detail zijn te vinden in de Exploatiebegroting van het WEC.

Alternatief WEC

Bezoekers

Het aantal bezoekers van het WEC is bepalend voor de bruto toegevoegde waarde van het WEC. Het WEC heeft meerdere doelgroepen, aansluitend bij de verschillende functies. De volgende bezoekersdoelgroepen worden verwacht bij het WEC:

- Huidige bezoekers van Pieterburen: dit zijn met name jonge gezinnen;
- Huidige bezoekers van recreatieparken in de omgeving waarvan ook een groot deel bestaat uit jonge gezinnen;
- 65+'ers;
- Vriendengroepen, stellen;
- Mensen die een 'dagje-weg' gaan, waaronder wadlopers;
- Activiteiten Bankgiro / Postcode loterij;
- Scholieren, (internationale) studenten en onderzoekers, in het kader van educatie;
- Bovenregionale/ (inter-)nationale zakelijke markt en wetenschappelijke instituties, en;
- Internationaal bezoek vanuit met name Duitsland, België en Denemarken.

Qua bezoekers maken we een onderscheid in betalende bezoekers en niet betalende bezoekers. Onder betalende bezoekers verstaan we bezoekers die een ticket kopen voor de bezoekersbeleving (Experience). Het aantal jaarlijkse betalende bezoekers wordt in een onafhankelijke markttoets geschat op 118.000. Bijna 45% van deze bezoeken is naar verwachting uit de toeristenbranche afkomstig. Ook uit de thuismarkt (inwoners uit de regio tot een uur reistijd) is het aantal bezoeken, vanwege de koppeling aan het DNA van de regio en het ontbreken van (grootschalige) alternatieven, naar verwachting fors (circa 48%). Nichemarkten, waaronder de zakelijke markt die van verder weg wordt aangetrokken, zorgen voor de overige bezoeken (circa 7%).

Voor herhaalbezoek moet het WEC interessant blijven. Er moet jaarrond binnen en buiten iets te doen zijn bij het WEC. De combinatie van verschillende functies zoals nu beoogd in de plannen draagt hieraan bij. Daarnaast kan ingezet worden op expositie wisselingen in het onderdeel WEC Experience. Herhalingsbezoek is van groot belang, ook voor de indirecte economische effecten lokaal en in de regio. Het Waddencentrum in Denemarken verkoopt ook seizoenkaarten, waaruit blijkt dat herhalingsbezoek haalbaar is.

Boven op de 118.000 betalende bezoekers, worden extra niet betalende bezoekers verwacht. Dit zijn bezoekers die door/via het WEC dingen gaan doen, maar waarvoor WEC zelf geen inkomsten ontvangt. Denk hierbij aan:

- Bezoekers die in eerste instantie alleen voor de horeca (het comfort of fine dining restaurant) komen;
- Lokale inwoners die de Wadhal (de lounge- en ontmoetingsruimte) van WEC gebruiken;
- Lokale/regionale organisaties en bedrijven die congresfaciliteiten WEC gebruiken;
- Bezoekers die puur voor educatie komen en alleen lezing bijwonen en/of een cursus/lesprogramma volgen;
- Bezoekers die een excursie boeken bij een externe aanbieder.

Wij verwachten dat het aantal 'unieke' extra bezoekers een range heeft van 10%-30% t.o.v. het totaal aantal betalende bezoekers per jaar. Dit betekent dat wij uitgaan van 12.000-36.000 niet betalende unieke bezoekers per jaar bovenop de 118.000 betalende bezoekers (tickets). Een toename aan recreanten en toeristen leidt tot additionele bestedingen, ook breder in de regio. Bestaande ondernemers profiteren hiervan mee en kunnen daarmee uitbreiden in termen van omzet en arbeidsplaatsen. Deze indirecte opbrengsten laten we in deze studie buiten beschouwing.

Bezoekers betalen een toegangsprijs voor het WEC. ZKA Leisure Consultants (ZKA) heeft in opdracht van Stichting het WEC een onafhankelijke markttoets uitgevoerd om de businesscase van het WEC aan te scherpen. ZKA beveelt aan om €13,00 voor volwassenen en €9,50 voor kinderen (3 tot 17 jaar) te hanteren als entreprijzen.

Horeca

Onderdeel van het alternatief *WEC* zijn twee typen horecavoorzieningen: een 'comfort'-restaurant en een 'fine dining' locatie.

Het 'comfort'-restaurant heeft de volgende beoogde kenmerken:

- Betaalbaar maar duurzaam aanbod, in lijn met het concept van het WEC.
- Een verwachte gemiddelde besteding van €3,25 tot €6,00 p.p.
- Het restaurant is multifunctioneel ingericht zodat deze ook voor bedrijfsevenementen of vergaderingen afgehuurd kan worden. Dit vergroot de bruto toegevoegde waarde.

De 'fine dining' locatie heeft de volgende beoogde kenmerken:

- Hoger segment, keuken met duurzame, lokale gerechten in lijn met het concept van het WEC. Mogelijkheid tot koken met vangst van de dag via coöperatie Vissers van de Kust.
- Een verwachte gemiddelde besteding van €80-100 p.p.
- Zeker in vakantieperiodes en in het hoogseizoen zou een goed restaurant van toegevoegde waarde kunnen zijn voor een vrij groot 'lokaal' gebied met vakantieparken. Om een dergelijke locatie rendabel te laten zijn moet het een autonome aantrekkingskracht weten te behalen door een sterk concept, een uniek uitzicht en met grote bekendheid in de regio. Niet alle respondenten vinden een fine dining locatie noodzakelijk.
- Een uniek concept dat nog niet bestaat in de regio. Hierdoor wordt de concurrentie met de huidige ondernemers geminimaliseerd.

Beide horecavoorzieningen dragen in het alternatief *WEC* bij aan het verhaal van het WEC door het thema Waddenzee in de menukaart te verwerken.

Daarnaast kan de zakelijke markt ook potentie bieden voor exploitatie van het WEC. Door bijvoorbeeld zaalhuur. De verwachting is dat de verdeling van de omzet binnen de horeca als volgt is: het fine dining restaurant zorgt voor de helft van de omzet (50%), het 'comfort'-restaurant voor 30% en de zakelijke markt 20%.

Om de toekomstbestendigheid van de horeca te garanderen, wordt door een van de respondenten genoemd dat er een samenwerkingsverband tussen het WEC en de horeca-exploitant aangegaan dient te worden. Zo is er een wederzijdse inspanningsverplichting.

Winkel

ZKA raamt de gemiddelde winkelbesteding op ongeveer €2,00 per bezoeker (bruto). Dit is bijna twee keer het landelijk gemiddelde van €1,10. Het verschil komt door een combinatie van weinig concurrerend aanbod

in de omgeving én het concept van het WEC dat streekproducten verkoopt aanvullend op het standaard museumwinkelaanbod.

Verschillen tussen de alternatieven

Het Zeehondencentrum Pieterburen verkoopt jaarlijks gemiddeld 80.000 tickets. De verwachting is dat het WEC alternatief *Verhuizing* kan doorgroeien tot 100.000 betalende bezoekers. Vanwege de afgeschaalde functies in het alternatief *Verhuizing* kan de ticketprijs in het alternatief *Verhuizing* niet hoger zijn dan €10,00 voor een volwassen bezoeker.³

In zijn algemeenheid kan dus gesteld worden dat het alternatief *WEC* tot meer bezoekers leidt dan het alternatief *Verhuizing* in combinatie met een hogere ticketprijs. Daarmee leidt het alternatief *WEC* tot een grotere bruto toegevoegde waarde dan het alternatief *Verhuizing*.

Herhalingsbezoek is lastiger te genereren bij een afgeschaald WEC met minder functies. Een afgeschaalde vorm van het WEC leidt daarmee ook tot een minder brede positieve impact op de regionale economie. In zijn algemeenheid kan gesteld worden dat hoe minder seizoenspatronen in bezoekers, hoe hoger de bruto toegevoegde waarde. Seizoenspatronen in bezoekers (dus grotere variatie tussen seizoenen) leidt tot meer onzekerheid in de businesscase en daarmee naar verwachting tot een lagere omzet.

In het alternatief *Verhuizing* is er geen fine dining mogelijkheid, maar alleen het 'comfort'-restaurant. Geredeneerd vanuit de horecafuncties van het WEC betekent het alternatief *Verhuizing* van het WEC het volgende voor de bruto toegevoegde waarde:

- Zonder een fine dining locatie is de bruto toegevoegde waarde van het WEC lager, maar kan het WEC nog steeds haar overige functies behouden en wordt de bredere sociaal-maatschappelijke impact nog steeds bereikt.
- Voor de zakelijke markt geldt ook dat omvang van belang is. Het alternatief *Verhuizing* heeft een kleinere conferentiezaal. Als de zakelijke markt minder aangesproken kan worden is de bruto toegevoegde waarde van het WEC vele malen lager, in potentie ook voor de regio als geheel.
- Voor het volledige pakket aan voorzieningen is juist de combinatie van de beoogde functies van het WEC (alternatief *WEC*) essentieel. De verwachting is dat ook de grootsheid van het WEC mensen aanspreekt.

Er worden dus in het alternatief *Verhuizing* minder opbrengsten gegenereerd vanuit de horeca dan in het alternatief *WEC*. In allebei de alternatieven is er een winkel. Het lagere aantal bezoekers in het alternatief *Verhuizing* leidt daarmee ook tot minder bestedingen in de winkel. Het winkelaanbod is in het alternatief *Verhuizing* beperkter/goedkoper; aangezien verwacht wordt dat de hoogwaardige streekproducten minder goed te verkopen zijn. Hierbij wordt tevens opgemerkt dat de inkomsten per bezoeker van winkel en horeca ook samenhangen met de bezoekduur. Verwacht mag worden dat de bezoekduur in het *Verhuizing* alternatief aanmerkelijk korter zal zijn dan in het *WEC* alternatief. Er valt immers veel minder te doen en te beleven.

4.2.1.2 Aantal banen

Alternatief *WEC*

Toerisme levert extra arbeidsplaatsen op, op MBO 2 en 3 niveau (m.n. horeca) en op HBO+ niveau (onderzoekers). Dit geldt ook voor een toeristische voorziening zoals het WEC. Voor de horeca wordt verwacht dat er in totaal 26 FTE bijkomen, met daarbij een flexibele schil van 55% in het hoogseizoen. In zijn totaliteit wordt verwacht dat het alternatief *WEC* leidt tot circa 36 FTE.

Voor de toekomstbestendigheid van het WEC en van de regio is het ook van belang om samen te werken met lokale ondernemers. Enkel wanneer een win-winsituatie gecreëerd wordt waar lokale ondernemers ook profiteren, heeft het WEC een katalyserende functie voor de regio. Dit geldt ook voor het aantal banen.

³ Deze prijs is gebaseerd op de huidige entreprijs van het Zeehondencentrum (€9,50) met een indexatie in van 1,5% per jaar.

Wanneer het zeehondencentrum Pieterburen verplaatst naar het WEC, leidt dit tot een verschuiving van arbeidsplaatsen van Pieterburen naar Lauwersmeer. Dit kan effecten hebben op het dorp Pieterburen.

Een uitbreiding van de functies van het WEC in het alternatief *WEC*, leidt tot additionele banen, zowel in het WEC als daarbuiten. Voor het WEC moet een vaste schil zijn aan medewerkers, met een flexibele schil op het hoogtepunt in het seizoen.

De verwachting is niet dat het WEC op korte termijn leidt tot additionele banen bij huidige voorzieningen in de regio, anders dan hierboven beschreven. Op de lange termijn kan, als het aantal overnachtingen en de verblijfsduur toeneemt in vakantieparken en andere overnachtingsgelegenheden, dit ook tot extra banen leiden bij de huidige voorzieningen. Dit kan bijvoorbeeld voor Landal Greenparks (locatie Esonstad) oplopen tot 10-15 arbeidsplaatsen.

Verschillen tussen de alternatieven

Omdat er in het alternatief *Verhuizing* minder functies zijn in het WEC is de verwachting dat het alternatief *Verhuizing* ook leidt tot minder additionele banen dan het alternatief *WEC*. Dit zit hem met name in het verschil in horecafuncties, waarbij de fine dining wegvalt en daarmee de arbeidsplaatsen op MBO 2 en 3 niveau. Daarnaast is er in het alternatief *Verhuizing* een kleinere rol voor onderzoek en vallen bijvoorbeeld verschillende onderdelen van het veldstation weg, zoals het wetlab en de klaslokalen, waardoor er minder banen voor onderzoekers op HBO+ niveau beschikbaar zijn.

4.2.1.3 Toekomstbestendige bedrijvigheid / Nieuwe vestigingen

Alternatief *WEC*

Lauwersoog ligt geïsoleerd en is grotendeels gericht op visserij, een sector die het moeilijk heeft. Om toekomstbestendige bedrijvigheid in de haven te garanderen is het van belang de bestaande sectoren te ondersteunen bij innovaties en ook een andere, bredere profilering na te streven. De komst van het WEC kan dit proces faciliteren als aanjager voor nieuwe vestigingen en toekomstige bedrijvigheid. De grootte van de impact wordt sterk beïnvloed door het aantal bezoekers aan het WEC. Dit wordt weer bepaald door de verschillende functies van het WEC. Het alternatief *WEC* leidt naar verwachting tot de meeste additionele bestedingen in de regio en daarmee tot de meeste potentie voor eventuele uitbreiding van bestaande ondernemers in de regio.

Gezien de locatie van het WEC in Lauwersoog, heeft het WEC naar verwachting slechts een beperkt effect op de woningmarkt in Lauwersoog. Lauwersoog is namelijk met name ingericht op de haven en commercie. De woningen liggen een eind bij het WEC vandaan. Een lichte waardestijging van vakantieparken en recreatiewoningen in het gebied is wel te verwachten. Door de reeds aanwezige bedrijvigheid heeft de komst van het WEC naar verwachting een beperkt effect op de waarde van commercieel onroerend goed.

Het zeehondencentrum fungeert nu als trekpleister voor het dorp Pieterburen. Mocht het zeehondencentrum verplaatsen, dan zou het voor Pieterburen goed zijn als daarvoor iets in de plaats komt, bijvoorbeeld door een herbestemming met ruimte voor de natuur. De vastgoedwaarde neemt naar verwachting op korte termijn niet af in Pieterburen bij het verdwijnen van het zeehondencentrum. Door de COVID-19 crisis is een trend ontstaan waarbij mensen naar rustigere regio's trekken, waaronder Pieterburen. Het is lastig in te schatten wat het effect van het verdwijnen van het zeehondencentrum op lange termijn is. Een lichte afname in waarde (ordegrootte 5%) is denkbaar zonder herbestemming. Er is echter sprake van grote betrokkenheid vanuit de vertrekkende partij, het Zeehondencentrum, om haar huidige locatie goed achter te laten. In overleg met de gemeente en de omwonenden wordt proactief onderzoek gedaan naar potentiële herontwikkeling van de locatie die ook maatschappelijk weerwaarde oplevert voor het dorp Pieterburen. Deze herontwikkeling is erop gericht om het voorzieningenniveau in het dorp te behouden en indien mogelijk te versterken. Mogelijke herbestemmingen die worden onderzocht zijn o.a. woningbouw, wellness en recreatie(woningen).

Naast het verhuizen van het zeehondencentrum Pieterburen komt er in de buurt van het WEC ook een campus voor onderzoekers en studenten die stagelopen bij het WEC. Deze campus, die in de buurt van Lauwersoog komt, biedt ruimte aan zo'n 30-40 mensen. De komst van (internationale) studenten en

onderzoekers heeft een effect op de sfeer in het WEC en geeft bezoekers de kans om het onderzoek van dichtbij te ervaren.

Verschillen tussen de alternatieven

De impuls voor de omgeving m.b.t. ondersteuning van innovaties en verduurzaming is aanmerkelijk groter in het *WEC* alternatief dan in het *Verhuizing* alternatief. Voor beide alternatieven geldt dat het zeehondencentrum uit Pieterburen verdwijnt. Dit leidt tot een lichte potentiële afname in vastgoedwaarde in Pieterburen. In het alternatief *Verhuizing* komt er een extra campus met capaciteit geschat op zo'n 20 slaapplekken.

4.2.1.4 Aantal overnachtingen

Alternatief WEC

De extra stroom aan bezoekers aan de regio kan leiden tot indirecte effecten voor andere lokale ondernemers, zoals additionele overnachtingen bij accommodaties in de regio en/of additionele bestedingen bij lokale ondernemers.

Op dit moment is Groningen een van de provincies in Nederland waar bezoekers het minste blijven overnachten. Er zijn weinig voorzieningen voor overnachtingen beschikbaar, dus er is ruimte voor groei waar ondernemers op in kunnen spelen. Of bezoekers langer blijven om een bezoek te brengen aan het WEC, is afhankelijk van het type bezoekers bij de overnachtingslocatie. Als de doelgroep van het WEC en de overnachtingslocatie overeenkomt, kan er een positief effect ontstaan voor de overnachtingslocatie. Voor bezoekers die speciaal voor het WEC naar Lauwersoog komen en een nacht willen blijven slapen, moeten er meer voorzieningen komen, liefst van hoge kwaliteit. Op de langere termijn kan het zijn dat ondernemers in Lauwersoog hierin willen investeren. Verblijfs-toerisme kan daarmee gezien worden als een koppelkans.

Het effect van het WEC op het aantal overnachtingen in Groningen is moeilijk te voorspellen. Een van de redenen hiervoor is dat de markt op dit moment erg verstoord is door de COVID-19 pandemie. Wel wordt verwacht dat de populariteit van Noord-Nederland de komende tien jaar gaat toenemen. De omvang van deze indirecte effecten moet nader onderzoek uitwijzen.

Verschillen tussen de alternatieven

Gezien de beperking in functies van het WEC in het alternatief *Verhuizing* en de lagere bezoekersaantallen, zal in beginsel het effect op het aantal overnachtingen in de regio beperkter zijn. Wel wordt verwacht dat de additionele bezoekers van het alternatief *Verhuizing* leiden tot een kleine toename in bestedingen in verblijfslocaties in de regio.

4.2.2 Natuur en klimaat

De komst van het WEC biedt kansen voor de ontwikkeling van natuur en klimaat in de regio:

- Draagvlakvergroting en educatie over het Werelderfgoed Waddenzee als landschap.
- Een bijdrage aan de bewustwording van- en educatie over natuur en klimaat, door middel van beleving en lezingen rondom natuurbehoud, -beheer en klimaatverandering in het Waddengebied.
- Een bijdrage aan de bewustwording van- en educatie over duurzame ontwikkelingen in de haven door middel van beleving en het inzichtelijk maken van natuur en duurzaamheid in de haven Lauwersoog.
- Voor andere UNESCO erkende parken in Europa is meer waardering onder de bevolking dan voor het Waddengebied in Nederland. De uniciteit en het belang van de Waddenzee is op dit moment niet gemakkelijk beleefbaar, en onbekend maakt onbeminde. Het WEC kan bijdragen aan het verspreiden van kennis over en waardering van de uitzonderlijke natuurlijke waarde van de Waddenzee onder haar bezoekers.
- In het WEC is een onderzoeksfaciliteit (veldstation) gehuisvest gewijd aan natuuronderzoek, o.a. visstanden.
- Financiële bijdrage van bezoekers, bijvoorbeeld via toegangskaarten, toeristenbelasting en horeca, die aangewend kunnen worden voor het natuurbehoud van het Lauwersmeer en het Waddengebied.

Onderstaande tabel laat de belangrijkste verschillen zien tussen de alternatieven op de indicatoren onder de ambitie Natuur en Klimaat. Na de tabel wordt nader ingegaan op de belangrijkste aspecten binnen deze ambitie.

Tabel 5 Verschillen tussen het alternatief WEC en alternatief Verhuizing op de indicatoren onder de ambitie Natuur en klimaat

Indicatoren	Herkomst	Alternatief WEC	Alternatief Verhuizing
Ecosysteem-kwaliteit (areaal) landnatuur provincies	BWI	Een uitgebreide Experience met als koppelkans verduurzaming van de haven Lauwersoog en uitdragen van natuurbeheer / vergroten bewustzijn natuurwaarde Waddengebied	Beperkt ruimte voor de Experience; dus minder ruimte om het verhaal van het Waddengebied te vertellen
Vindbaarheid van Het Hogeland online	Programmalijn Het Hogeland	Sterk positief effect als het WEC online gekoppeld wordt aan Het Hogeland en wat daar te beleven is	Licht positief effect vanwege minder naamsbekendheid WEC
Beleef het Groninger Landschap	Programmalijn Het Hogeland	Sterk positief effect	Licht positief effect

4.2.2.1 Ecosysteem-kwaliteit (areaal) landnatuur provincies

Alternatief WEC

Voor het gehele Waddengebied kan het WEC fungeren als schakel om het verhaal van de Wadden, ook in relatie tot natuur en klimaat, te vertellen. Het WEC heeft daarom vanuit haar missie en visie de ambitie om mensen bewust te maken van de balans tussen natuur en menselijke activiteiten in het Waddengebied. Naast het belang van dierenwelzijn wordt nadruk gelegd op de bijzondere ecologie in de haven Lauwersoog en het Waddengebied. Meer mensen worden zich bewust van het effect van menselijke activiteiten op het milieu. Daarnaast wil het WEC zelf een zo klein mogelijk *footprint* hebben. Het iconische gebouw wordt daarom energieneutraal en circulair gebouwd en gebruikt.

Rijkswaterstaat wil middels het WEC haar functie als natuurbeheerder uitdragen. Daarnaast wil Rijkswaterstaat met het WEC ook de vergroening van de kustlijn benadrukken, in samenwerking met de provincie Groningen, het Wetterskip Fryslân en Noordwest Friesland. Dit kan bijvoorbeeld door verschillende vormen van nature based solutions / Ecoshape-oplossingen te laten zien, gerelateerd aan toepassingen in de buurt⁴, of exposities in te richten op verschillende typen natuurbeheer. Deze exposities krijgen een rol in de beoogde Experience en veldstation in het WEC. Hierbij kan gedacht worden aan:

- Biobouwers (de kraamkamerfunctie van de Waddenzee van voorheen terugbrengen met schuilkanalen voor vis);
- Oesterbanken, en;
- Het terugbrengen van zeegras.

Het WEC kan gebruikt worden als podium om kustbeheer te laten zien en als etalage voor de bestaande natuurlijke processen in het Waddengebied.

Het Zeehondencentrum is de laatste jaren een rol gaan spelen in het maatschappelijke debat over natuurbeheer en -behoud. Door huisvesting in het WEC, positioneert Zeehondencentrum Pieterburen zich als een van de belangrijke partijen in Nederland op het gebied van de Waddenzee, met de zeehond als grootste bewoner en indicator voor de gezondheid van het ecosysteem. Door het verhaal van de zeehond te vertellen vanuit de context van zorg voor het hele ecosysteem, waarvan de mens een cruciaal onderdeel is, ontstaat bewustwording bij de bezoeker over natuurbeheer en -behoud.

⁴ Denk hierbij aan bijvoorbeeld de Kleirijperij en/of de duurzame dijkversterking bij Lauwersoog.

Met de beoogde onderzoeksagenda (verder toegelicht in 4.2.4) wil het WEC naast het wetenschappelijk onderbouwen van zeehondenzorg ook bijdragen aan het analyseren van de kwaliteit van het waddengebied. Verwacht wordt dat dit effect waarde toevoegt aan bestaande grotere onderzoeken vanuit universiteiten als Wageningen University.

Omdat het WEC in de haven van Lauwersoog komt te liggen, zijn er voor de haven koppelkansen in relatie tot duurzame ontwikkeling. De haven zelf heeft de ambitie om de meest duurzame en gastvrije Waddenhaven te worden en kijkt daarom positief naar initiatieven zoals het WEC. In het netwerk “Duurzame Haven Coalitie Lauwersoog” vinden projecteigenaren elkaar die werken aan ontwikkelingen zoals een electrolyser op zonne-energie, de ombouw van schepen (allereerst de Ecolution) naar waterstofaandrijving, het zichtbaar maken van meer natuur binnen de haven en onderzoek naar visstanden.

Als onderdeel van het alternatief WEC wordt er met experts onderzocht hoe het beste natuurontwikkeling met havenontwikkeling te combineren. De eerste voorbereidingen voor het vergroeningsinitiatief in de haven van Lauwersoog vinden nu al plaats.⁵ Het is de bedoeling dat bezoekers van het WEC ook in de haven van Lauwersoog kunnen zien waar ze in het WEC over leren en de bijzondere natuur van de haven kunnen ervaren.

Het is voor het functioneren van de haven belangrijk dat er goed wordt gekeken hoe deze initiatieven de huidige bedrijvigheid in de haven kunnen versterken. Op dit moment zijn er al initiatieven in Lauwersoog die duurzaamheid stimuleren. Het doel vanuit de haven is om vissers over te laten gaan op boten aangedreven op waterstof. De haven is al bezig om ruimte te creëren voor deze ontwikkeling door deel te nemen aan het Green Shipping Program. De komst van het WEC zet hier volgens initiatiefnemers uit de haven meer haast achter. Zo realiseren vissers zich door de komst van het WEC steeds meer wat de mogelijkheden van verduurzaming van hun vloot en welke kansen die dit biedt.

Verschillen tussen de alternatieven

In het alternatief *Verhuizing* is minder ruimte voor de Experience en komt er geen wetlab. Daarmee komen ook een groot deel van de onderwerpen op de onderzoeksagenda te vervallen. Het creëren van bewustwording onder bezoekers gaat dan met name over de zeehond en de huidige onderwerpen van onderzoek in het zeehondencentrum Pieterburen. Dit betekent dat het verhaal van het Waddengebied en de natuur in de haven Lauwersoog minder uitgebreid verteld kan worden dan in het alternatief WEC. Daarnaast is er minder ruimte voor koppelkansen met partners omtrent onderzoek en bewustwording zoals de samenwerking met Rijkswaterstaat en het uitdragen van diens functie als natuurbeheerder. Voor de bezoeker geldt dat het ontdekken van het Waddengebied en het begrijpen van de processen in het alternatief *Verhuizing* gericht is op de beleving middels excursies, en minder ingevuld wordt door de beleving en de tentoonstelling in het WEC.

4.2.2.2 Vindbaarheid van Het Hogeland online

Alternatief WEC

Op dit moment is Lauwersoog vooral bekend als vertrekpunt van de veerboot naar Schiermonnikoog. Het WEC resulteert in een bredere bekendheid van Lauwersoog onder recreanten en toeristen. Door het WEC kunnen bezoekers informatie vergaren over het Waddengebied en de regio. Voor de promotie van het WEC wordt door marketingpartner NDC-mediagroep een grootschalige campagne opgezet waarbij alle mogelijke mediakanalen binnen hun invloed worden ingezet. Het doel is het WEC te positioneren als het centrale punt van het Waddengebied en om verbindingen te maken met de initiatieven die er al in de regio zijn. Dit leidt tot een betere (online) zichtbaarheid van het WEC, de regio en de al aanwezige initiatieven van lokale ondernemers.

Het gebouw van het WEC leidt naar waarschijnlijkheid ook tot meer bekendheid (landmark). Daarbij is de verwachting dat bezoekers mede door de uniciteit van het gebouw eerder een beoordeling achterlaten op media (bijvoorbeeld Tripadvisor). Het WEC kan mede hierdoor bijdragen aan een grotere naamsbekendheid

⁵ Onder anderen het Natuur in de haven initiatief van de Waddenvereniging.

van de regio, ook voor bezoekers afkomstig buiten de regio Noord-Nederland. Zo krijgt Het Hogeland een 'gezicht' en wordt herkenbaar gemaakt.

Verschillen tussen de alternatieven

In het alternatief *Verhuizing* leidt het WEC waarschijnlijk tot minder naamsbekendheid en een lagere vindbaarheid van Het Hogeland online dan bij het alternatief *WEC*. De voornaamste reden hiervoor is dat het WEC minder groots wordt neergezet en daarmee geen substantiële verandering is ten opzichte van het oude Pieterburen. In het alternatief *Verhuizing* vallen functies weg (zoals het wetlab en een deel van de Experience) die onderscheidend zijn ten opzichte van bestaande voorzieningen in de omgeving zoals het Afsluitdijk Wadden Center, en Ecomare op Texel. Juist deze onderdelen wakkeren een nieuw segment bezoeker aan die geïnteresseerd is in het leren over het Waddengebied. Met alleen een zeehondencentrum en een kleine Experience is het WEC minder goed in staat om het verhaal van de Wadden te vertellen en een nieuwe ervaring neer te zetten in het alternatief *Verhuizing*. Daarmee is ook het effect van het WEC op de naamsbekendheid van Het Hogeland beperkt.

4.2.2.3 Beleef het Groninger Landschap

Alternatief WEC

Het Waddengebied is een door UNESCO erkend gebied. Daarmee staat het WEC op een bijzondere locatie waarbij een uniek verhaal te vertellen is aan recreanten, toeristen en bewoners in de regio. Het Groninger Landschap wordt daarmee beter beleefbaar.

Met het thema duurzaamheid kan het WEC ook inzetten op het kenbaar maken van Groningse streekproducten van duurzame afkomst en bijzondere producten uit het Waddengebied zoals verse vis. Het bezoeken van de horeca wordt daarmee een aparte belevenis van de delicatessen uit Noord-Nederland.

Verder biedt het WEC een unieke locatie voor het houden van congressen. Er is de laatste jaren vanuit de zakelijke markt steeds meer behoefte aan bijzondere congreslocaties waar een combinatie met andere activiteiten, zoals natuurbezoek / -beleving, mogelijk is. In de huidige situatie zijn dit soort locaties voor bedrijven nog beperkt in de regio Noord-Nederland. Het WEC kan slim inspelen op deze vraag door via verschillende functies de (zakelijke) bezoekers het Groninger landschap te laten beleven.

Verschillen tussen de alternatieven

In het alternatief *Verhuizing* is het WEC gepositioneerd op een bijzondere locatie waarmee hetzelfde effect gegenereerd wordt als in het alternatief *WEC*. Ook het thema van de horeca is dezelfde als in het alternatief *WEC*, waarmee er een positief effect is op het kenbaar maken van streekproducten uit Noord-Nederland. Het verschil tussen de alternatieven zit hem in de invulling van het WEC. Zo zijn er minder zitplaatsen in het auditorium beschikbaar waardoor het WEC minder aantrekkelijk wordt als congreslocatie voor grote groepen. Wel zijn er nog steeds activiteiten vanuit het WEC te organiseren voor bezoekers van deze congressen, waarbij de nadruk in het alternatief *Verhuizing* ligt bij het beleven van de Wadden buiten het WEC en dus niet middels een Experience.

4.2.3 Leefbaarheid

Leefbaarheid gaat over het behoud van voorzieningen en het betrekken van lokale ondernemers:

- Met de komst van een iconisch centrum als het WEC kan de bekendheid van de Ommelanden gepromoot worden, waarmee toeristen ook naar andere delen van de provincie dan alleen de stad Groningen getrokken worden.
- Toerisme kan bijdragen aan het behoud van voorzieningen in de regio.
- Daarnaast draagt toerisme ook bij aan de vitaliteit (en daarmee de leefbaarheid) van de regio.
- Door zaken als natuureducatie en het brede aanbod van excursies worden bezoekers uitgenodigd er op uit te gaan.
- Door het verhaal van de Wadden met het WEC te vertellen, kan het WEC ook bijdragen aan het gevoel van trots van bewoners uit de regio. Dit kan een positieve impact hebben op hoe leefbaarheid ervaren wordt door bewoners.

Onderstaande tabel laat de belangrijkste verschillen zien tussen de alternatieven op de indicatoren onder de ambitie Leefbaarheid. Na de tabel wordt nader ingegaan op de belangrijkste aspecten binnen deze ambitie.

Tabel 6 Verschillen tussen het alternatief WEC en alternatief Verhuizing op de indicatoren onder de ambitie Leefbaarheid

Indicatoren	Herkomst	Alternatief WEC	Alternatief Verhuizing
Tevredenheid met woonomgeving	BWI	<ul style="list-style-type: none"> • Positief effect door het uitdragen van het verhaal van het Waddengebied. Dit draagt bij aan een verbetering van het imago van Groningen en daarmee ook aan een hogere tevredenheid met de woonomgeving. • Een toename aan bezoekers leidt tot meer bewustzijn en trots onder de Groningers over wat het gebied en de regio te bieden heeft. 	<ul style="list-style-type: none"> • Beperkt positief effect omdat het WEC minder ruimte heeft om het verhaal van het Waddengebied uit te dragen.
Kwaliteit van de fysieke leefomgeving / Het Hogeland als fijne leefomgeving	BWI / Programmalijn Het Hogeland	<ul style="list-style-type: none"> • Positief effect door de stimulering van toerisme in het gebied, wat leidt tot meer investeringen in de voorzieningen in het gebied. Dit draagt bij aan een grotere kwaliteit van de leefomgeving. • Tegelijkertijd geldt dat voor Pieterburen een potentieel negatief effect optreedt door het vertrek van het zeehondencentrum. Echter, wanneer er een herbestemming voor het gebouw gevonden kan worden is dit negatieve effect waarschijnlijk niet aanwezig. 	<ul style="list-style-type: none"> • Beperkt effect voor Het Hogeland door verschuiven van toerisme van Pieterburen naar Lauwersoog. • Voor de kwaliteit van de leefomgeving in Lauwersoog is er gemiddeld weinig effect.
Gezondheid voor iedereen	Programmalijn Het Hogeland	<ul style="list-style-type: none"> • Positief effect door groter aanbod van excursies. • Bezoekers van het WEC worden aangespoord op pad te gaan in de omliggende natuurgebieden. Dit leidt tot meer beweging, buiten zijn en daarmee een betere gezondheid voor iedereen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Beperkt positief effect door kleiner aanbod aan excursies • Minder bezoekers gaan de natuur in.

Bereikbaarheid	Programmalijn Het Hogeland	Positief effect door toename in vraag naar betere bereikbaarheid. Hierdoor verbetert de kwaliteit van het wegennet en de OV- verbinding.	Beperkt positief effect.
-----------------------	-------------------------------	--	--------------------------

4.2.3.1 Tevredenheid met woonomgeving

Alternatief WEC

Volgens de Imagomonitor⁶ geven Groningers hun provincie een 6,5 op een schaal van -10 tot +10. De rest van Nederland geeft Groningen een 4,5. Maar Groningers denken dat de rest van Nederland Groningen een 2,5 geeft. Kortom, er zit een verschil tussen wat Groningen te bieden heeft en hoe men over Groningen denkt. Dit geldt ook voor het Waddengebied, en met name voor het gebied aan het vaste land. Groningen heeft in de huidige situatie weinig aansprekende bezoekerslocaties. Het WEC kan als beeldbepalend element bijdragen aan het imago van Groningen, zowel voor de Groningers zelf als voor de rest van Nederland. Dit kan leiden tot een verbetering van de tevredenheid van Groningers met hun woonomgeving.

Daarnaast kunnen bezoekers uit andere delen van het land en het buitenland ook de trots van Groningers op het Waddengebied en de Ommelanden vergroten. Deze trots vergroot de tevredenheid met de woonomgeving.

Verschillen tussen de alternatieven

In het alternatief *Verhuizing* worden minder bezoekers uit de wijdere omgeving naar het gebied getrokken, want het WEC is in dit alternatief minder uniek. Het type en aantal bezoekers zijn dan voornamelijk de bezoekers die nu ook naar het Zeehondencentrum Pieterburen komen. Het alternatief *Verhuizing* draagt daarmee in mindere mate bij aan het imago van Groningen en daarmee ook in mindere mate aan de tevredenheid met de woonomgeving onder bewoners dan in het alternatief WEC.

4.2.3.2 Kwaliteit van de fysieke leefomgeving / Het Hogeland als fijne leefomgeving

Alternatief WEC

Toerisme naar het Waddengebied heeft voor de Waddeneilanden al laten zien welke positieve effecten het op de leefomgeving kan hebben. Aan de kustkant moeten hier de vruchten nog van geplukt worden. Doordat steeds meer bewoners uit dit gebied zijn weggetrokken, zijn er over de jaren heen ook voorzieningen verdwenen. Een stimulans in toerisme in het gebied kan ook een impuls geven aan de voorzieningen in het gebied, zoals bijvoorbeeld OV-verbindingen met Winsum, Groningen en Leeuwarden.

Daarnaast leidt de toename van toerisme door het WEC tot additionele bestedingen in lokale winkels en supermarkten. Uiteindelijk zijn het de lokale bewoners van het gebied die hiervan profiteren. Toerisme en het WEC kunnen een aanjager zijn om het voorzieningenniveau in de regio weer omhoog te brengen. Belangrijk is wel om hier een kanttekening te plaatsen dat het dorp Lauwersoog een havengebied is dat met name is ingericht op commercie en ondernemerschap. Het aantal inwoners woonachtig in Lauwersoog zelf is daarmee beperkt. De komst van het WEC heeft dus met name een positief effect voor ondernemers in de haven en de omliggende dorpen in Het Hogeland.

Waar de komst van het WEC een positief effect heeft op de omgeving van Lauwersoog, heeft het verhuizen van het Zeehondencentrum naar Lauwersoog een negatief effect op het dorp Pieterburen. Het Zeehondencentrum fungeert nu als trekpleister voor het dorp. Om dit effect te minimaliseren, moet er een goede herbestemming gevonden worden voor het gebouw waar het Zeehondencentrum gevestigd is. Zoals

⁶ <https://www.hanze.nl/assets/kc-ondernemerschap/markling/Documents/Public/ImagoGroningen2020Def.pdf>

eerder genoemd, wordt door het Zeehondencentrum onderzoek gedaan naar potentiële herontwikkeling van de locatie die ook maatschappelijk weerwaarde oplevert voor het dorp Pieterburen. Deze herontwikkeling is erop gericht om het voorzieningenniveau in het dorp te behouden en indien mogelijk te versterken. Mogelijke herbestemmingen die worden onderzocht zijn o.a. woningbouw, wellness en recreatie(woningen).

Verschillen tussen de alternatieven

In het alternatief *Verhuizing* schuift het toerisme van Pieterburen naar Lauwersoog. De extra bedrijvigheid in Pieterburen wordt verplaatst naar Lauwersoog en waar de kwaliteit van de fysieke leefomgeving in Pieterburen iets afneemt, neemt het in Lauwersoog iets toe. Voor de kwaliteit van de leefomgeving in Lauwersoog is er gemiddeld weinig effect.

4.2.3.3 Gezondheid voor iedereen

Alternatief WEC

Onderzoek heeft bewezen dat mensen die vaker in de natuur komen gezonder zijn⁷, waarbij contact met de natuur onder andere zorgt voor meer geluk en stress vermindert⁸. Met de vertrekhal voorziet het WEC in een vertrekpunt voor bezoekers om het Waddengebied te ontdekken. Met het grote aanbod aan excursies, welke op een informele manier aan de bezoeker worden getoond in de WEC-lobby en vertrekhal, stimuleert het WEC de bezoeker om het gebied te ontdekken. De laagdrempeligheid van een bezoek aan het WEC uitbreiden met een excursie naar het Waddengebied kan voor sommige bezoekers net het zetje zijn om de natuur verder te ontdekken. Dit kan op langere termijn leiden tot een betere gezondheid. Daarnaast worden meer kinderen bewust van de natuur in de Wadden dankzij schoolbezoeken in samenwerking met het IVN.

Er zijn geen negatieve effecten van het WEC op de gezondheid in de omgeving.

Verschillen tussen de alternatieven

In het alternatief *Verhuizing* worden minder excursies aangeboden en komt er geen uitgebreide vertrekhal waar de bezoeker gestimuleerd wordt op excursie te gaan. Ook komen minder bezoekers naar het WEC dankzij een kleinschaliger aanbod aan activiteiten zoals de Experience. Dit betekent dat minder mensen de natuur in gaan en dat het effect op de gezondheid minder is dan in het alternatief WEC op de lange termijn. Maar ook hiervoor geldt dat er ook geen negatieve effecten van het WEC op de gezondheid in de omgeving te verwachten zijn.

Het IVN begeleidt in het alternatief *Verhuizing* nog steeds schoolbezoeken aan het WEC. In plaats van gebruik te maken van de klaslokalen en het veldstation vindt de natuureducatie meer plaats buiten het WEC. Wat betreft gezondheid hebben de twee alternatieven hetzelfde effect.

4.2.3.4 Bereikbaarheid

Alternatief WEC

Over het afgelopen decennium is er door de provincie Groningen al geld geïnvesteerd in de bereikbaarheid van Lauwersoog. Dit heeft ervoor gezorgd dat de kwaliteit van de wegen in de omgeving al sterk verbeterd is. De verbinding van Lauwersoog met de omliggende gebieden via het openbaar vervoer is nog niet optimaal. Als de vraag naar openbaar vervoer toeneemt door toerisme, wordt de verbinding, met name in het hoogseizoen naar waarschijnlijkheid beter omdat er meer vraag naar is. De bewoners van Lauwersoog en de Ommelanden hebben hier dan ook profijt van. Een koppelkans voor het WEC is om de bereikbaarheid van het WEC via het openbaar vervoer te stimuleren door aanbiedingen met OV-bedrijven op te zetten. Hoe deze effecten op openbaar vervoer voorzieningen precies optreden is niet onderzocht in deze studie.

Om aan de vraag naar parkeermogelijkheden te voldoen voor de bezoekers van het WEC, wordt een terrein van Rijkswaterstaat omgebouwd tot parkeerplaats. Om deze parkeerplaats te verbinden met het WEC, wordt onderzoek gedaan de mogelijkheid van een verbindende tunnel. Hierdoor is het WEC optimaal ontsloten

⁷ <https://www.staatsbosbeheer.nl/over-staatsbosbeheer/dossiers/natuur-en-gezondheid/feiten-en-cijfers>

⁸ <https://www.wur.nl/nl/show-longread/Groen-goed-voor-de-gezondheid.htm>

voor bezoekers per auto. In het geval een tunnel niet mogelijk blijkt te zijn (bijvoorbeeld vanwege hoge investeringskosten of een te grote inbreuk op de primaire waterkering) kunnen voetgangers vanaf de parkeerplaats via een voetgangersbrug of een zebrapad bij het WEC komen. De bereikbaarheid is in alle gevallen gegarandeerd.

Verschillen tussen de alternatieven

Het aanbod van openbaar vervoer in de regio is afhankelijk van de vraag naar openbaar vervoer en die neemt bij het alternatief *Verhuizing* af door de lagere bezoekersaantallen ten opzichte van het alternatief *WEC*. Echter, ook de komst van het WEC bij alternatief *Verhuizing* houdt nog steeds in dat het aantal bezoekers in de regio toeneemt t.o.v. de huidige situatie en daarmee in beginsel de vraag naar openbaar vervoer naar de haven van Lauwersoog.

4.2.4 Werken en leren

In de regio Noord-Groningen, resp. Lauwersoog, is er in de huidige situatie nog geen andere voorziening die toerisme, beleving en educatie combineert zoals beoogd in het WEC. Het WEC is daarmee een aanvulling op de al bestaande voorzieningen in de regio:

- Middels het WEC kunnen bezoekers leren over het Waddengebied door o.a. kleinschalige onderzoeken via een living lab en de Experience.
- Door samenwerking met het IVN kan ingezet worden op educatie voor basisscholen en middelbare scholen. Schoolbezoeken naar het WEC, waarbij kinderen de kans krijgen te leren over de biodiversiteit natuurlijke processen van het Waddengebied, zorgen ervoor dat al op jonge leeftijd bewustwording van het Werelderfgoed de Waddenzee ontstaat.
- Daarnaast biedt het WEC de ruimte voor studenten en onderzoekers om hun kennis over het Waddengebied uit te breiden. Met een onderzoeksagenda gericht op de wetenschappelijk onderbouwde gezondheid van de zeehond en de verschillende thema's van de Experience (geomorfologie, biodiversiteit, ecologie, de onzichtbare wereld van de microbiologie, algen, virussen en bacteriën) kunnen onderzoekers en studenten leren van de Wadden.
- Verder wordt via een werk-leer traject voor MBO 2 en 3 niveau in de horecavoorzieningen van het WEC bijgedragen aan het werken met het concept duurzaam en lokaal voor jongeren uit de regio.

Onderstaande tabel laat de belangrijkste verschillen zien tussen de alternatieven op de indicatoren onder de ambitie Werken en Leren. Na de tabel wordt ingegaan op de belangrijkste aspecten binnen deze ambitie.

Tabel 7 Verschillen tussen het alternatief WEC en alternatief Verhuizing op de indicatoren onder de ambitie Werken en leren

Indicatoren	Herkomst	Alternatief WEC	Alternatief Verhuizing
Opleidingsniveau beroepsbevolking	BWI	<ul style="list-style-type: none"> • Sterk positief effect. • In het WEC en de horeca komen voornamelijk MBO2/3 banen beschikbaar. • In het onderzoekscentrum komen voornamelijk HBO+ plekken beschikbaar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Positief effect. • In het WEC en de horeca komen minder nieuwe banen van MBO2/3-niveau. • Er komen geen extra onderzoeksplaatsen.
Werkloosheid (aantal uitkeringen participatiewet en WW)	BWI	Het WEC heeft als zodanig geen direct effect op de werkloosheid in de regio.	Het WEC heeft als zodanig geen direct effect op de werkloosheid in de regio.
Van onderwijs naar kennis en vakmanschap	Programmalijn Het Hogeland	10.000-15.000 educatieve bezoeken per jaar, interactief veldstation waarbij meegekeken kan worden naar onderzoek.	Matig positief effect, want er is minder ruimte voor educatieve bezoeken.

4.2.4.1 Opleidingsniveau beroepsbevolking

Alternatief WEC

Het WEC levert extra arbeidsplaatsen op, o.a. MBO 2 en 3 banen in de horeca en faciliteiten zoals de ticketbalie en de souvenirwinkel. In de regio is behoefte aan banen van dit niveau, gezien de arbeidsparticipatie en het gemiddelde opleidingsniveau in de regio. Toerisme biedt de kans om de regio verder te ontwikkelen.

Wat betreft het bieden van opleidingsplekken liggen er koppelkansen tussen de plannen van de Waddenacademie en van het WEC. De Waddenacademie richt zich in haar werkprogramma (het onderdeel trilaterale centrum) op het centraal stellen van kennis. Als voorbeeld benoemen zij hierin het organiseren van *summer schools* met promovendi. Dit kan gecombineerd worden met de functies in o.a. het veldstation.

Verder kan het WEC ruimte bieden aan onderzoekers en studenten van stageplekken voorzien. Het Zeehondencentrum Pieterburen faciliteert momenteel een levendige gemeenschap van ongeveer 100 internationale studenten per jaar. Studenten komen naar het centrum voor vrijwilligerswerk, stages en / of onderzoek. Deze activiteiten worden naar het WEC gebracht en uitgebreid. De campusstudenten van de bestaande campus in Pieterburen hebben in het kader van hun werk regelmatig contact met de 85.000 bezoekers die het centrum bezoeken. In het toekomstige WEC vervullen zij dezelfde rol, door deel te nemen aan praktisch werk (zorg voor zeehonden of andere aspecten van de WEC-operaties), (assisteren bij) onderzoek en bezoekersbegeleiding. Door het ontwikkelen van een Experience en veldstation stijgt de vraag naar het aantal studenten en vrijwilligers die iets kunnen vertellen over de thema's die centraal staan in het WEC. Daarnaast biedt het WEC de kans aan studenten om te leren over wetenschapscommunicatie en de relatie tussen onderzoek en het grote publiek.

Verder wil het IVN in samenwerking met hogescholen en universiteiten als Hall Larenstein Leeuwarden en de Radboud Universiteit Nijmegen, studenten inzetten om de natuurschool te ondersteunen. Het IVN zou daarnaast zich graag richten op studenten uit de provincie en in de toekomst een "groen" traineeship opzetten in samenwerking met het WEC.

Verschillen tussen de alternatieven

In het alternatief *Verhuizing* komt er ook een comfort restaurant, maar met minder plaatsen dan in het alternatief *WEC*. Daarnaast is er geen sprake van een fine dining restaurant. Dit betekent dus dat er minder arbeidsplaatsen op MBO 2 en 3 niveau beschikbaar komen. Ook het aantal arbeidsplaatsen in het onderzoekscentrum is lager in het alternatief *Verhuizing*. Het onderzoek zoals uitgevoerd in het huidige Pieterburen wordt in het alternatief *Verhuizing* voortgezet. Er komen dus geen nieuwe thema's aan bod. Doordat het onderzoek niet wordt uitgebreid is er minder ruimte voor extra studenten of onderzoekers. Het aantal beschikbare plekken voor HBO+ studenten en onderzoekers is daarmee ongeveer gelijk als in het Zeehondencentrum Pieterburen.

4.2.4.2 Werkloosheid

Alternatief WEC

De komst van het WEC heeft als zodanig geen direct effect op de werkloosheid in de regio. Zoals eerder benoemd, worden er door de komst van het WEC extra banen gecreëerd, maar het effect hiervan op de werkloosheid in de regio kan op basis van ons onderzoek niet worden ingeschat. Wanneer het WEC naamsbekendheid krijgt en grote bezoekersaantallen trekt, leidt dit volgens ondernemers tot het aantrekken van bedrijvigheid in de regio, wat weer kan zorgen voor meer banen. De potentiële toekomstige effecten van deze bedrijvigheid worden niet ingeschat in deze studie.

Verschillen tussen de alternatieven

In het alternatief *Verhuizing* leidt het WEC tot minder naamsbekendheid voor de regio en zijn de bezoekersaantallen lager. Het aantrekken van bedrijvigheid heeft in dit scenario minder potentie volgens ondernemers. Het verschil in potentiële toekomstige effecten van de bedrijvigheid tussen de twee alternatieven wordt niet ingeschat in deze studie.

4.2.4.3 Van onderwijs naar kennis en vakmanschap

Alternatief WEC

Wetenschappelijk onderzoek heeft uitgewezen dat wanneer kinderen tussen de 4-11 jaar betrokken worden bij de natuur, zij dit ook meenemen in hun verdere leven. In de regio Noord-Nederland worden in de huidige situatie natuuruitjes georganiseerd voor scholen om kinderen te laten leren over de natuur. Dit kan in samenwerking met het WEC uitgebreid worden. Het doel is om kinderen uitgebreid kennis te laten maken met het Waddengebied en de unieke functies en natuurlijke processen van het gebied, maar ook om hen bewust te maken van de impact van de mens op het natuurgebied.

Een groot deel van de bezoeken uit de omgeving van het WEC bestaat uit schoolbezoeken met een educatief doeleinde. Ongeveer 17% van de Friese en Groningse bevolking heeft een schoolgaande leeftijd⁹. De thuismarkt heeft een omvang van ongeveer 825.000 mensen¹⁰. Dat betekent dat er circa 140.000 leerlingen zijn. Als al deze leerlingen gemiddeld één keer een bezoek afleggen aan het WEC leidt dit tot 10.000 educatieve bezoeken per jaar. Het WEC zet samen met het IVN in op 10.000 tot 15.000 educatieve bezoeken per jaar.

Door de verschillende ruimtes die invulling krijgen in het veldstation is het WEC in staat om niet alleen de uitkomsten van de onderzoeken in het lab toe te lichten aan de bezoeker, maar juist om de bezoeker de thema's van het onderzoek te laten ervaren. Door de beleving van de Wadden als zodanig neer te zetten, kan bewustwording gecreëerd worden over het belang van de Wadden als natuurgebied en de samenhang van het ecosysteem. Voor de bezoeker wordt de ervaring van een levendige werkgemeenschap gericht op de Waddenzee werkelijkheid door de betrokkenheid van de campusstudenten en de aanwezigheid van andere (lokale) partijen die aan verschillende aspecten van de Waddenzee werken (zoals het havenbedrijf, vissers, plaatselijke gemeenschapsbijeenkomsten enzovoorts). Verder wordt in de Experience bijgedragen aan deze ervaring doordat bezoekers als het ware met de voeten in de klei kunnen staan in de expositie labs. Als laatste kan de bezoeker de wereld van de zeehond ontdekken door deze op level 2 (zie Bijlage E) te bewonderen.

Het WEC wil in het comfort restaurant en het fine-dining restaurant een werk-leer traject beschikbaar stellen voor met name MBO studenten (en eventueel HBO studenten) uit de regio, waarmee ze leren mee te draaien in een restaurant met een duurzaam concept. Het fine dining restaurant en de keuken hiervan bieden kansen om lokale jongeren op te leiden tot culinaire experts en koplopers in het werken met Waddenproducten. Hetzelfde geldt voor leer-werk plaatsen in de bediening en hospitaliteit functies binnen de horeca.

Verschillen tussen de alternatieven

In het alternatief *Verhuizing* komt er geen uitgebreid veldstation, maar wordt het onderzoek gecontinueerd zoals dat nu ook wordt gedaan in Zeehondencentrum Pieterburen. Dit levert voor Het Hogeland geen extra kansen om leerlingen in contact te laten komen met het Waddengebied of voor de leer-werk plaatsen. Er is minder ruimte om scholieren te ontvangen voor educatieve bezoeken door het wegvallen van de twee klaslokalen. Daarnaast is in het alternatief *Verhuizing* geen Experience waar scholieren spelenderwijs de Wadden kunnen ontdekken. Als er minder te ontdekken is, is het voor scholen ook minder zinvol om het WEC regelmatig te bezoeken. Ten slotte komt er geen fine dining restaurant in het alternatief *Verhuizing*, waarmee minder werk-leer trajecten aangeboden kunnen worden en geen ruimte is voor lokale jongeren om te werken aan een horecacarrière bij het WEC.

⁹ Bron: CBS, 2020

¹⁰ Bron: For the love of place, 2020. *Markttoets bezoekersbeleving Wereldergoedcentrum Waddenzee*

5 CONCLUSIES

NPG-randvoorwaarden

Het WEC biedt een unieke locatie om het verhaal van de Wadden aan de kustzijde van Noord-Nederland te vertellen en is daarmee een vitale bouwsteen binnen de Agenda voor het Waddengebied 2050. Het WEC vormt op deze manier een onderdeel van een bredere strategie om Noord-Nederland op de kaart te zetten en de bekendheid van het UNESCO Werelderfgoed de Wadden te vergroten en uit te dragen in binnen- en buitenland.

In zijn algemeenheid kan gesteld worden dat het alternatief *WEC* een brede sociaal-maatschappelijke en economisch positieve impact heeft op de regio. Het alternatief *WEC* van het WEC voldoet aan alle zes randvoorwaarden zoals gesteld door het NPG. Het alternatief *Verhuizing* voldoet niet of in mindere mate aan de randvoorwaarden van het NPG. Het alternatief *Verhuizing* leidt ook tot een positieve impact op de regio, maar deze impact is kleiner. In kort bestek komt het alternatief *Verhuizing* neer op een herlocatie van het zeehondencentrum in Pieterburen naar Lauwersoog, terwijl het alternatief *WEC* tot duidelijke additionele positieve effecten leidt voor de regio Lauwersoog.

De grootste verschillen in de mate waarin de alternatieven voldoen aan de randvoorwaarden zitten in participatie en integraliteit. In het alternatief *WEC* kan het WEC met al haar functies verschillende initiatieven, (lokale) ondernemers, bezoekers en thema's met elkaar verbinden door verschillende organisaties gebruik te laten maken van de ruimten in het gebouw. De verschillende functies in het alternatief *WEC* stimuleren bezoekers om het Waddengebied te ontdekken, waarbij het alternatief *WEC* meer mogelijkheden biedt om de bezoeker het Waddengebied te laten beleven. Daarnaast biedt het alternatief *WEC* meer afwisseling jaarrond, waarbij meer te zien en te beleven is zodat bezoekers vaker en langer naar de regio komen. Hiermee is ook de toekomstbestendigheid van het alternatief *WEC* groter dan van het alternatief *Verhuizing*.

NPG-ambities

Het WEC draagt integraal bij aan alle ambities van het NPG: Economie, Natuur en klimaat, Leefbaarheid en Werken en leren. De kracht van het alternatief *WEC* zit met name in de integraliteit. De verschillende functies van het alternatief *WEC* en initiatieven uit de regio versterken elkaar.

Economie

Het WEC kan als recreatieve en toeristische voorziening een katalysator zijn voor het aantrekken van meer toerisme in de regio en vervolgens als katalysator fungeren voor de lokale en regionale economie. Hierbij is het wel van belang dat er goed en structureel wordt samengewerkt met de lokale ondernemers en dat het WEC jaarrond interessant blijft voor de bezoeker. Binnen de context van de Duurzame Havencoalitie biedt het alternatief *WEC* hiervoor de meeste kansen. Daarnaast is het van belang dat het WEC past in het bredere verhaal van de Wadden, passend in een keten van aanbod voor toeristen in Noord-Nederland. Voor zowel het alternatief *WEC* als het alternatief *Verhuizing* is dit het geval. Echter het alternatief *WEC* zal een grotere omzet genereren dankzij het grotere aanbod aan voorzieningen. Zo wordt niet alleen een grotere bezoekersstroom aangetrokken, maar zijn er meer functies die inkomsten genereren.

Beide alternatieven leiden tot additionele banen in de regio, maar in het alternatief *WEC* zullen dat er meer zijn. Daarnaast is ook de verwachting dat het WEC leidt tot additionele bestedingen bij andere voorzieningen in de regio. De hoeveelheid additionele banen en bestedingen is bij het alternatief *WEC* hoger dan bij het alternatief *Verhuizing*.

Natuur en klimaat

De komst van het WEC biedt kansen voor de ontwikkeling van natuur en klimaat, met name via bewustwording van en educatie over natuur en klimaat. Daarnaast biedt het WEC draagvlak voor duurzame ontwikkelingen in de haven Lauwersoog. Dit geldt met name voor het alternatief *WEC*, waarbij mogelijkheden zijn om het bredere verhaal rondom natuurbehoud en -beheer te vertellen aan de bezoeker aan de hand van verschillende thema's. Voor het alternatief *Verhuizing* geldt dat de educatieve en belevingsonderdelen met name gericht zijn op de zeehond als soort en minder op het bredere Waddengebied. Hierbij wordt alleen het huidige onderzoek in het zeehondencentrum Pieterburen voortgezet.

Beide alternatieven dragen bij aan het vergroten van de naamsbekendheid van Het Hogeland door het neerzetten van een iconisch gebouw. Deze effecten zijn sterker voor het alternatief *WEC*. Daarnaast is het in het alternatief *WEC* mogelijk om de horeca in te richten op streekproducten uit de regio Noord-Nederland en de Wadden. Dit draagt bij aan de positieve effecten van het alternatief *WEC* op Natuur en klimaat.

Leefbaarheid

Toerisme kan de katalysator zijn voor het behoud van voorzieningen in de regio en kan daarmee de leefbaarheid in de regio vergroten. Door de vestiging van het WEC als landmark met het verhaal van de Wadden, kan het WEC ook bijdragen aan het gevoel van trots van bewoners uit de regio. Dit kan een positieve impact hebben op hoe leefbaarheid ervaren wordt door bewoners.

De aantrekkende werking van het WEC voor toerisme en daarmee indirect voor voorzieningen in de regio hangt af van verwachte bezoekersaantallen. Deze aantallen zijn bij het alternatief *WEC* groter dan bij het alternatief *Verhuizing*. De verwachting is daarmee dat de leefbaarheid bij het alternatief *WEC* in sterkere mate vergroot wordt dan bij het alternatief *Verhuizing*.

Werken en leren

In de regio Noord-Groningen, resp. Lauwersoog, is in de huidige situatie geen andere voorziening die op eenzelfde wijze toerisme, beleving en educatie combineert zoals beoogd in het WEC. Het WEC is daarmee een aanvulling op de al bestaande werkgerelateerde en educatieve voorzieningen in de regio. Dit geldt zowel voor het alternatief *WEC* als het alternatief *Verhuizing*. Echter het absolute aantal additionele mogelijkheden in relatie tot werken en leren is bij het alternatief *WEC* wel groter dan bij het alternatief *Verhuizing* door het uitbreiden van de horeca en de onderzoeksthema's.

Het uitbreiden van de onderzoeksthema's en het neerzetten van een groot gebouw waar ruimte is voor een uitgebreide Experience biedt koppelkansen met partijen als Rijkswaterstaat en IVN en opleidingsinstituten zoals Rijksuniversiteit Groningen. Deze partijen hebben in het alternatief *Verhuizing* een beperkte interesse in samenwerking met het WEC gezien de beperkte kansen op het gebied van onderzoek, onderwijs en publiekseducatie.

Ten slotte...

Met voorliggende impactanalyse kan geconcludeerd worden dat het alternatief *WEC* tot de grootste positieve sociaalmaatschappelijke en economische impact leidt voor de regio. Het alternatief *WEC* geniet daarmee de voorkeur boven het alternatief *Verhuizing*. Voor het bestendigen van de voorziene brede sociaal-maatschappelijke en economische positieve impact op de regio, is het wel cruciaal dat lokale ondernemers, initiatieven en partijen blijven meedenken en structureel verbonden worden en profiteren van het WEC, bijvoorbeeld door het oprichten van een raad van advies met belanghebbende partijen.

BIJLAGE A - OVERZICHT INTERVIEWS

#	Geïnterviewde	Organisatie	Datum
1	Pier Baarsma	NDC mediagroep	30/11/2020
2	Piter van der Berg	Siblu	07/12/2020
3	Jelle Bos	Toeristisch ondernemer	01/12/2020
4	John Bos	Horeca Exploitatie	25/11/2020
5	René Breukel	RWS	26/11/2020
6	Martin Cnossen	Merk Fryslân / Visit wadden	30/11/2020
7	Jouke van Dijk	RUG / Waddenacademie	02/12/2020
8	Anouk van Eekelen	NBTC	04/12/2020
9	Albert Keijzer	Haven Lauwersoog	25/11/2020
10	Harm Post	Haven Lauwersoog	27/11/2020
11	Barbara Risselada	Marketing Groningen	07/12/2020
12	Jan ten Hoor	Landal	10/12/2020
13	Gertjan Swaving	NPG	30/11/2020
14	Mark Tuit	IVN	26/11/2020
15	Siemon Woltjer	Makelaar	11/12/2020
16	Tineke Netelenbos en Arjen Bosch	Waddenzeehavens	11/01/2021

BIJLAGE B - INTERVIEW STRUCTUUR

INTERVIEW [naam]

Geïnterviewde

Functie

Organisatie

Interviewers

Datum

Algemeen

Wat is in uw opvatting de relatie van u of uw organisatie met het WECW?

Wat is volgens u de toegevoegde waarde van het WECW in algemene zin?

Wat onderscheidt het WECW van bestaande voorzieningen in het Noorden van Nederland en meer specifiek in de provincie Groningen resp. Lauwersoog?

Wat zou het voor de provincie Groningen en Friesland en voor uw eigen betrokkenheid betekenen als het WECW er niet zou komen (maar Pieterburen blijft bestaan zoals in de huidige situatie)?

Idem als Pieterburen ophoudt te bestaan?

En wat betekent het voor uw eigen organisatie als het WECW er wel zou komen inclusief Pieterburen?

Welke functies van het WEC (field station, horeca, educatie, zeehondencentrum, Experience, vertrekhal, community centre) zijn essentieel om een impuls aan de ontwikkeling van energietransitie binnen de haven te geven?

Economie

Andere opmerkingen

Natuur en klimaat

Andere opmerkingen

Werken en leren

Andere opmerkingen

Leefbaarheid

Andere opmerkingen

BIJLAGE C - NADERE TOELICHTING ONDERDELEN BEOORDELINGSKADER

Ambities vanuit het NPG

Economie

- Een robuuste economische structuur met toekomstbestendige bedrijvigheid en toekomstbestendige banen waar Groningers trots op zijn
- Inzetten op het versterken van de kenniseconomie van Groningen. Daarbij zoeken naar koppelingen met andere kernthema's om een zo optimaal en blijvend effect te bereiken.

Het Hogeland zet in op:

- Innovatief vermogen waarbij het draait om het stimuleren van onderlinge samenwerking en kennisuitwisseling. Daarbij is aansluiting van het onderwijs op de ondernemers in de regio cruciaal. Toepassen van kennis vanuit onder andere hoger onderwijs. Sterkere verbinding met het hoger en wetenschappelijk onderwijs is benodigd.
- De economische profilering van Het Hogeland op het gebied van landbouw, visserij en industrie.
- Versterking van de vrijetijdseconomie (toerisme). Investerings in de vrijetijdseconomie moeten leiden tot meer banen en meer economische groei

Natuur en klimaat

- Het landschap verbindt Groningers en maakt onderdeel uit van de Groninger identiteit.
- Vindbaarheid en zichtbaarheid van het kwalitatieve landschap, de cultuur en het cultureel erfgoed zijn belangrijk om de Groninger identiteit op de kaart te zetten. Het Hogeland wil in 2030 bekend staan bij toeristen en recreanten die op zoek zijn naar verhalen en belevingen in combinatie met het kwalitatieve landschap, cultuur en cultureel erfgoed.
- Inzet op meer bedrijvigheid die de kwaliteit van natuur ten goede komen.
- Natuur inclusieve landbouw voor een betere biodiversiteit en verminderde stikstofproblematiek.

Het Hogeland zet in op:

- Het op orde brengen van recreatief en toeristisch aanbod in samenhang met cultureel erfgoed. Het geheel moet met elkaar verbonden worden in combinatie met verhalen over het gebied. Dit is een basis voor de vermarkting van het gebied.
- Het aanmoedigen van natuur inclusieve landbouw; dat vergroot de biodiversiteit van de gemeente.
- Ondersteunen bij de verziltingsproblematiek.

Leefbaarheid

- De krimp van de bevolking kan negatieve gevolgen hebben voor de leefbaarheid in Het Hogeland. Dit kan bijvoorbeeld leiden tot onverkoopbare woningen en minder voorzieningen in de omgeving.
- Door extra in te zetten op leefbaarheid wordt getracht de negatieve gevolgen van krimp zo minimaal mogelijk maken.
- De focus ligt op de leefomgeving in het algemeen en op multifunctionele ontmoetingsplekken.

Het Hogeland zet in op:

- Het versterken van het imago van Het Hogeland als aantrekkelijke woongemeente.
- Het ontwikkelen van multifunctionele ontmoetingsplekken in de dorpen om de sociale cohesie te behouden en te bevorderen.
- Een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving, waarbij wordt voorkomen dat aangezichten van dorpen door krimp kwalitatief niet meer voldoen.

Werken en leren

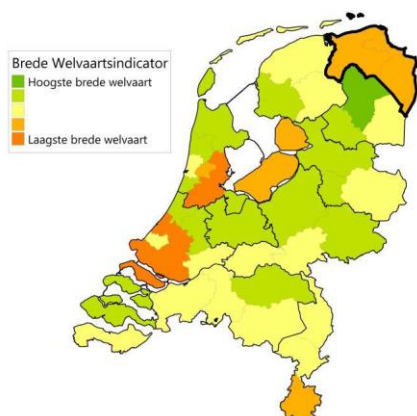
- Onderwijs en kennisontwikkeling verbinden met het vakmanschap van morgen. Door vakmanschap en kennis te koppelen bereiken we een structureel effect.
- Meer Groningers duurzaam aan de slag te krijgen, zodat een grote inhaalslag gemaakt kan worden met het inlopen van sociaaleconomische achterstanden in de provincie.
- Inzetten op nieuwe leerconcepten waarmee de kansen op werk voor elke Groninger vergroot wordt.

Het Hogeland zet in op:

- Intensievere samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid.
- Jongeren vroegtijdig kennis laten maken met de ondernemers in de regio om ze zo vroeg mogelijk te binden aan de regio.
- Benutten van koppelkansen voor sterk onderwijs.

Brede Welvaartsindicator

De BWI bestaat uit elf dimensies: veiligheid, gezondheid, inkomen, persoonlijke ontwikkeling, milieu, baan zekerheid, wonen, maatschappelijke betrokkenheid, sociale relaties, subjectief welzijn en de werk-privé-balans. Iedere dimensie bestaat uit een aantal variabelen, 21 in totaal.

Deze dimensies en variabelen komen ook terug in de ambities die onder meer het Nationaal Programma Groningen hanteert met betrekking tot de vier ambities Economie, Natuur en klimaat, Leefbaarheid en Werken en leren. Groningen heeft de op twee na laagste brede welvaart van alle provincies in Nederland. De provincie Groningen scoort ook lager dan het Nederlandse gemiddelde. Dit geldt voor alle regio's binnen Groningen. De verschillen in brede welvaart tussen regio's in Groningen zijn gering. Op het niveau van de dimensies scoren de regio's in Groningen zeer uiteenlopend. Opvallend is dat alle regio's in Groningen aanzienlijk lager scoren op materiële welvaart dan het Nederlandse gemiddelde (Bron: Rabobank / Universiteit van Utrecht, 2017).

Programmalijnen Het Hogeland

De zes programmalijnen van Het Hogeland zijn:

1. **Toekomstbestendige bedrijvigheid:** In Het Hogeland zijn een aantal sectoren aanwezig die een groot innovatief vermogen hebben én de mogelijkheid om te innoveren: de landbouw, de visserij en de industriële bedrijvigheid in de Eemshaven. Door deze kansen optimaal te benutten, ontstaat er een positief effect op de werkgelegenheid én het verdienend vermogen van het bedrijfsleven. Voldoende werkgelegenheid is daarnaast van belang voor een goed leefklimaat, zowel qua kansen voor werkzoekenden als de bijdrage van ondernemers aan de lokale gemeenschap. Daarnaast kunnen de bedrijven een belangrijke bijdrage leveren aan de natuurontwikkeling, het vergroten van de biodiversiteit en klimaatadaptatie. Investerings in de vrijetijdseconomie moeten leiden tot meer banen en meer economische groei.
2. **Van onderwijs naar kennis en vakmanschap:** In Het Hogeland wonen relatief veel inwoners die laag of middelbaar zijn opgeleid. Door de bevolkingskrimp en vergrijzing zijn er steeds minder leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs. Daarnaast is het aantal niet-werkende werkzoekenden hoger dan gemiddeld in Nederland, waarbij relatief veel niet-werkende werkzoekenden jongeren zijn. Deze programmalijn is met name gericht op een intensieve samenwerking tussen het onderwijs en de ondernemers. Enerzijds om de arbeidsparticipatie in Het Hogeland te laten toenemen, anderzijds ook om het onderwijs beter aan te sluiten op de vraag vanuit de arbeidsmarkt zodat voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig is voor ondernemers.
3. **Het Hogeland als fijne leefomgeving:** De krimp van de bevolking kan negatieve gevolgen hebben voor de leefbaarheid in Het Hogeland. Dit kan bijvoorbeeld leiden tot onverkoopbare woningen en minder voorzieningen. Middels deze programmalijn wil Het Hogeland extra inzetten op de leefbaarheid, zodat de

negatieve gevolgen van krimp zo minimaal mogelijk zijn. De focus ligt op de leefomgeving in het algemeen en op multifunctionele ontmoetingsplekken.

4. **Gezondheid voor iedereen:** De afstanden in Het Hogeland zijn groot en het aantal voorzieningen neemt af. Met de inzet van Het Hogeland op het gebied van zorg blijft zorg dichtbij huis aanwezig. Dit moet een positief effect hebben op de leefbaarheid.
5. **Bereikbaarheid:** De omvang van de gemeente en de afnemende bevolkingsaantallen vragen om slimme en innovatieve oplossingen voor de bereikbaarheid van de gemeente. Vanuit deze programmalijn ontstaat er ruimte om dit verder te ontwikkelen. Toegankelijkheid en bereikbaarheid dragen bij aan een plezierige woon-, leef- en werkomgeving. Niet alleen fysiek, maar ook in toenemende mate digitaal.
6. **Beleef het Groninger Landschap:** Een rijk landschap draagt bij aan de beleving en leefbaarheid van de gemeente. Vanuit deze programmalijn beoogt Het Hogeland een bijdrage aan het verrijken van het landschap én de beleving te leveren. Dit heeft ook positieve effecten op het woon- en leefklimaat en op de economie rond verblijfs- en dagrecreatie.

Aanvullend op de criteria van het Nationaal Programma Groningen heeft Het Hogeland een aantal aanvullende bestuurlijke uitgangspunten opgesteld en verwerkt in een afwegingskader. Om in aanmerking te komen voor financiering worden projecten vanuit Het Hogeland getoetst aan:

- De mate waarin het project aansluit op datgene waar Het Hogeland op in wil zetten vanuit het Lokaal Programmaplan (de zes programmalijnen).
- De mate waarin het project een duidelijke, inhoudelijke 'plus' laat zien.
- De wijze waarop het project intern is (of kan worden) verankerd.
- De vraag of de projecten 'obstakelvrij' zijn uit te voeren.
- Het moment waarop de projecten kunnen worden uitgevoerd en gerealiseerd (projectplanning).

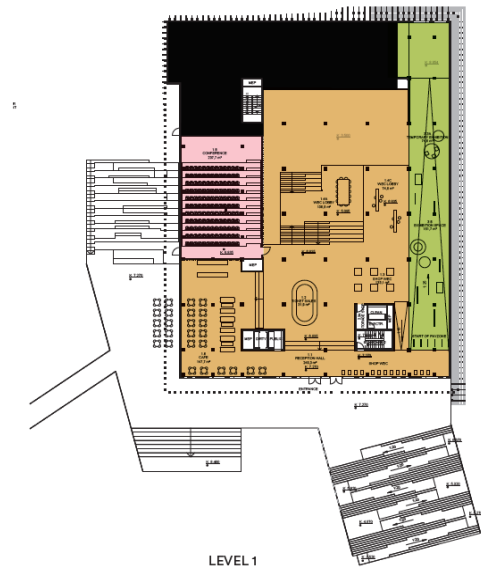
BIJLAGE D - OVERZICHT SCHRIFTELIJKE BRONNEN

Bron	Informatie
Lokaal programmaplan – 6 programmalijnen Het Hogeland	<ul style="list-style-type: none"> Afwegingskader, 6 programmalijnen
Programmakader Nationaal Plan Groningen	<ul style="list-style-type: none"> 6 criteria, 4 ambities en belangrijke indicatoren
Brede welvaartsindicator Rabobank	<ul style="list-style-type: none"> Alle indicatoren BWI (ter onderbouwing NPG)
Additionele documenten inhoudelijke plannen WEC	<ul style="list-style-type: none"> Advies werkgroepen Basisinformatie voorgestelde initiatieven thematisch programma NPG Bezoekersprofielen Capital campaign Doelgroepen hand-out Exploitatiebegroting Investeringsbegroting Markttoets Modelbegroting zeehondencentrum naar WEC Plannen WEC Engels inclusief plattegrond WEC Uitgebreide informatie veldstation Uitgebreide onderzoeksagenda Uitgebreide ontwikkelplannen WEC Werkgroep verslagen Berekening mogelijke grondopbrengst ZHC Pieterburen en naastgelegen gemeentelijk parkeerterrein (ABC Nova)
Onderzoeksplan marketing en promotie toerisme: effecten provinciaal beleid (Noordelijke rekenkamer)	<ul style="list-style-type: none"> Toekomstvisie toerisme
Onderzoek SWECO-toerisme in Groningen	<ul style="list-style-type: none"> Het imago van toeristisch Groningen in 2019. Onderzoek naar perceptie toeristen
Visie en actieplan vrijetijdseconomie Groningen	<ul style="list-style-type: none"> Aanbevelingen aan Groningen voor 2020-2030 en de potentie van de Groningse vrijetijdseconomie

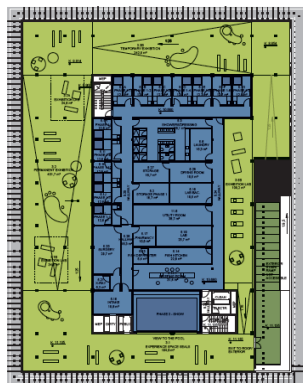
BIJLAGE E - PLATTEGROND WEC (ALTERNATIEF WEC)

PLAN DIAGRAM

- Reception/Public
- Experience
- Seal Center/Wet Lab
- Conference
- Restaurant
- Office
- Back of House
- Roof Terrace

- Experience
- Seal Center/Wet Lab

- Seal Center/Wet Lab
- Roof Terrace

